

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for barnevern og sosialt arbeid

Ettervern og boligsosialt arbeid

En kvalitativ studie av ettervern og boligsosialt arbeid for rusavhengige i en nordnorsk kommune.

Av Victoria A. Winther

Masteroppgave i sosialt arbeid SSO-3900. Mai 2022.

Forord

Med innlevering av masteroppgaven avsluttes nå en utfordrende og lærerik prosess hvor nye dører åpner seg. Det har vært spennende å fordype seg i en problemstilling som lenge har vært en hjertesak for meg. Arbeidet med oppgaven har bidratt til økt faglig innsikt, inspirasjon og et enda større engasjement for rusavhengiges rettigheter.

Først og fremst ønsker jeg å rette en stor takk til min veileder Rita Sørly for uvurderlig veiledning og tilgjengelighet underveis i prosjektet. Jeg føler meg privilegert som har kunnet støtte meg til dine innvendinger og faglig kunnskap i møte med mitt arbeid. Du har utfordret meg, heiet på meg og guidet meg på riktig spor.

Videre ønsker jeg å rette en takk til forskergruppen jeg er en del av, kolleger fra arbeidsplassen min og alle deltagende informanter i studien. Dere har alle gitt av deres erfaring og kompetanse som i helhet har dannet grunnlag for dette forskningsprosjektet.

Til sist vil jeg takke min familie, kjæreste og enestående datter. Dere har vært motiverende, tålmodige og gode støttespillere hele veien. Uten dere ville jeg aldri kommet i mål med oppgaven. En spesiell oppmerksomhet til husets syvåring som har måttet lære seg betydningen av å «vente litt» det siste året. Nå har mammaen din endelig kommet i mål.

Tromsø, Mai 2023

Victoria A. Winther

Sammendrag

Denne studien tar sikte på å utforske hvilken betydning ettervern og boligsosiale tiltak har for rusavhengige. Det er lagt særlig vekt på hva som fremmer godt ettervern og hvordan recovery, empowerment og brukervedvirkning forplanter seg i sosialfaglig praksis. Videre har samhandling mellom tjenestene og organisering av ettervern i en nordnorsk kommune stått i fokus. Hensikten med studien er bundet til ønsket om å øke bevisstheten og skape et bidrag som belyser utfordringer ved boligsosialt arbeid for rusavhengige og behov for endring på praksisfeltet. Oppgaven i helhet svarer til mangler ved rusavhengiges grunnleggende behov for vellykket rehabilitering og livsmestring, samt risiko for bostedsløshet.

Undersøkelsen er gjennomført ved bruk av kvalitativ forskningsmetode hvor oppgavens empiriske datamaterialet er samlet inn gjennom to semistrukturerende intervju av fagpersoner og et fokusgruppeintervju med seks ulike brukerorganisasjoner fra rusfeltet. Rekruttering av informanter er gjort på bakgrunn av deres kompetanse, ansvarsområde og erfaringsgrunnlag i henhold til oppgavens problemstilling. Funn som presenteres og analyseres i denne oppgaven bygges på informantenes innvendinger, beskrivelser og synspunkter.

Analysen av innsamlet datamateriale førte til følgende fire hovedkategorier: 1. Hva definerer et godt ettervern? 2. Boligsosiale utfordringer. 3. Samarbeid mellom ulike kommunale enheter, og 4. Brukervedvirkning. Hovedfunn fra studien viser til bolig som det grunnleggende for et godt ettervern og en vellykket rehabiliteringsprosess for rusavhengige. Flere av informantene etterspurte et helhetlig tjenestetilbud som svarer til brukernes behov og belyste sentrale mangler ved kommunens organisering av boligsosialt arbeid. Studiens implikasjoner for praksis og avsluttende refleksjoner peker på et snarlig behov for endring av praksis. Faktorer som kunnskapsutvikling, samhandling og tilrettelagte tilbud er avgjørende for å bevare en allerede sårbar samfunnsgruppes livskvalitet. Regjeringens visjon om null bostedsløse må samsvare med det som viser seg å være reel praksis.

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Sammendrag	4
1 Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn for valg av tema	5
1.2 Hensikten med studiet	6
1.3 Presentasjon av problemstilling.....	7
2 Oppbygning av oppgaven.....	7
3 Tidligere forskning	8
3.1 Internasjonal forskning	8
3.2 Nasjonal forskning.....	11
3.3 Øvrig relevant litteratur	14
4 Sentrale teoretiske begreper	15
4.1 Recovery	15
4.1.1 Recoveryorientert praksis.....	17
4.2 Empowerment.....	18
4.3 Brukermedvirkning.....	20
5 Velferdsstaten Norge.....	22
5.1 Bolig i den norske velferdsstaten.....	24
5.2 Boligsosialt arbeid	25
5.2.1 Sosialtjenesteloven	26
5.2.2 Midlertidig bolig	27
6 Metode.....	28
6.1 Sosialkonstruksjonistisk perspektiv.....	29

6.2	Kvalitativ metode – det kvalitative forskningsintervjuet	30
6.3	Fokusgruppeintervju.....	31
6.4	Datautvalg – rekruttering av informanter	32
6.4.1	Informanter.....	33
6.5	Gjennomføring av intervju	34
6.6	Analyse	36
6.6.1	Transkripsjon.....	37
6.6.2	Tematisk innholdsanalyse	38
6.7	Validitet og reliabilitet.....	39
6.8	Oppgavens overføringsverdi.....	41
6.8.1	Studiens begrensinger	42
6.9	Etiske overveielser.....	42
7	Presentasjon av empiri	44
7.1	Hva definerer et godt ettervern?	45
7.1.1	Hvilke styrker og svakheter fremmer eller hemmer et godt ettervernsarbeid? ..	47
7.2	Boligsosiale utfordringer	50
7.2.1	Boliger tilpasset den enkelte bruker	52
7.2.2	Midlertidig bolig	53
7.3	Samarbeid mellom ulike kommunale enheter	55
7.3.1	Hvordan organiseres boligsosiale tiltak i en nordnorsk kommune?	57
7.4	Brukermedvirkning.....	59
7.4.1	Fremgår det brukermedvirkning i arbeid med tildeling av bolig for rusavhengige i en nordnorsk kommune?	60
7.4.2	Samarbeid med brukerorganisasjoner – en brukerstemme	61
8	Diskusjon.....	62
8.1	Implikasjoner for praksis	72

9	Avsluttende refleksjoner	73
10	Referanseliste	75
11	Vedlegg 1: Informert samtykke.....	80
12	Vedlegg 2: Intervjuguide.....	84

1 Innledning

«Boligen vår er noe av det aller viktigste vi har. På hjemmebane er vi trygge og kan leve akkurat som vi vil. Hvordan boligen vår ser ut, hvor den ligger og miljøet rundt påvirker alle ledd av livet» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 3).

Jeg skal i min masteravhandling ta for meg ettervern og boligsosiale problemstillinger med særlig fokus på bostedsløse rusavhengige i en nordnorsk kommune. Temaområde for oppgaven vil være hvorvidt boligsosialt arbeid og ettervern praktiseres og ivaretas for innbyggere med rusutfordring i- og utenfor behandling. I utredningen «retten til bolig og oppfølgingstjenester» påpekes bolig som et grunnleggende velferdsgode (Kjelle vold, 2011, s. 2). Staten har som målsetning å fremme trygge og gode boforhold for alle innbyggerne, og hvor de som ikke har kapasitet eller ressurser til å etablere seg på egenhånd skal få tilstrekkelig bistand. Målet er at ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidig bolig etter endt fengsels- eller behandlingsopphold, eller tilbys midlertidige løsninger uten en kvalitetsavtale (Kjelle vold, 2011, s. 2-4). I lov om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) står det oppnevnt i paragraf 3-4 (boliger til vanskeligstilte) at sosialtjenesten skal bistå i anskaffelse av bolig til personer som ikke er i stand til å gjøre dette på egenhånd. Kommunen har som ansvar å sikre forsvarlige boliger til personer som av ulike årsaker ikke er i stand til å ivareta egne interesser på boligmarkedet (Sosialtjenesteloven, 1991, § 3-4).

Bolig er for mange en utfordrende situasjon å ivareta, særlig for personer som grunnet ulike årsaker har havnet på utkanten av samfunnet. Gjennom egen arbeidspraksis i rus- og psykiatritjeneste i en nordnorsk kommune har jeg fått erfare hvilken betydning ettervern og bolig har for personer med rusavhengighet. Interessen for temaet springer ut fra erfaringer jeg har opparbeidet meg i samtaler med pasienter, brukere og kolleger i rusomsorgen. Spørsmål i henhold til hvordan boligkontoret i kommunen tildeler, evaluerer og kvalitetssikrer boliger til rusavhengige er vesentlig for min forskningsinteresse og problemstilling. Hva som vektlegges i behandling av søknader, tildeling av bolig og plassering av boligtilbud er områder jeg ønsker å undersøke nærmere. Jeg er i oppgaven opptatt av å løfte frem hvordan samhandling mellom ulike kommunale enheter fremtrer og hvorvidt det vektlegges brukermedvirkning i boligsosialt arbeid i kommunen.

Videre ønsker jeg å støtte meg til et teoretisk rammeverk som utfordrer begrepene recovery, empowerment og brukermedvirkning inn i nasjonale veiledninger og sosialtjenestens praksis. Jeg ønsker å se på sammenhengen mellom kommunens boligsosiale arbeid for rusavhengige opp mot sosialfaglig teori. Et overordnet perspektiv i oppgaven er å løfte frem hva som inngår i boligsosialt arbeid ved å belyse boligens betydning for ettervern og rehabilitering. Oppgaven er ment å problematisere forholdet mellom regjeringens føringer, faglig kunnskap og kommunal praksis.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Bakgrunnen for valg av tema er tilknyttet forskningsprosjektet «brukerstyrt ettervern» i regi av UiT Norges Arktiske Universitet ved institutt for barnevern og sosialt arbeid. Jeg har sammen med tre andre masterstudenter tatt del i forskningsprosjektet som har som mål å undersøke hva som fremmer og hemmer god samfunnsintegrering og medvirkning i ettervernstilbud for tidligere rusavhengige. Forutsetning for deltakelse i prosjektet innebar at valg av tema for masteravhandling kunne knyttes til prosjektet da deler av oppgavens empiri har blitt samlet inn gjennom prosjektet. Jeg har sammen med en forsker fra universitetet i Tromsø samarbeidet på delprosjektet «boligsosialt arbeid» under hovedprosjektet «brukerstyrt ettervern». Deltakelsen i delprosjektet har vært bidragsgivende for utformingen av egen problemstilling og forskningsspørsmål. Min forskningsinteresse har helt siden studiestart vært rettet mot ettervern for rusavhengige og rusavhengiges rettigheter i henhold til bolig og mestring av livssituasjon. Deltakelsen i prosjektet «brukerstyrt ettervern» har bidratt til at jeg har fått gode muligheter til å utvide mitt kunnskapsgrunnlag og studere tematikken nærmere.

NRK Troms og Finnmark publiserte 15. Oktober 2020 artikkelen «Slår alarm om mangel på boliger – vi er redd folk skal fryse i hjel» som fremhever bekymring rundt tilbudet til bostedsløse. Da konstituert avdelingsleder ved sosialhjelpsavdelinga hos Nav beskriver i artikkelen at hun frykter for liv og helse. Det utgår fra artikkelen at Nav kontinuerlig behandler mellom 40 og 60 søknader om midlertidige boliger, og at det oppstår situasjoner hvor personer får avslag grunnet mangel på egnede boliger og tilgjengelighet. Rusavhengige viser seg å være en overrepresentert gruppe bostedsløse og det fremgår en økning i antall personer som plasseres i midlertidige boliger. Avdelingslederen understreker at situasjonen er

krevende og at den akutte mangelen på boliger krever at tiltak blir igangsatt (Hareland et al., 2020).

Da jeg leste NRKs artikkel tilbake i 2020 kjente jeg at den traff noe ved meg og min interesse for rusavhengige og at dette var en problemstilling jeg ønsket å studere nærmere i fremtiden. Problematikken som belyses i henhold til mangel på boligtilbud fremstår alvorlig og det er bekymringsverdig at det er personer som står i fare for å bli bostedsløse grunnet svikt på systemnivå. Jeg har i mitt arbeid med rusavhengige pratet med flere pasienter i rusbehandling som fremmer bolig som et sårbart og kritisk element i en ettervernsprosess, og hvor jeg flere ganger har hørt en etterspørsel om endring av boligsosial praksis.

1.2 Hensikten med studiet

Jeg ønsker med denne studien å løfte frem utfordringer tilknyttet boligsosialt arbeid med fokus på rusavhengiges posisjon på boligmarkedet og livsnødvendig sosialhjelp. Forskningen er ment å belyse noen perspektiver på ettervern og se på hvordan boligsosial handlingspraksis systematiseres. For å svare til forskningens problemstilling har jeg vært opptatt av å intervju personer som arbeider innen ledelse og saksbehandling etter lov om sosiale tjenester i en nordnorsk kommune. Formålet med studien er å medvirke til større bevissthet rundt kompleksiteten av boligsosialt arbeid og økt kunnskap rundt boligsosiale problemstillinger for rusavhengige. Ønsket med studien er å problematisere forholdene i kommunen slik at behovet for endring av handlingspraksis og prosedyrer blir synligere. Jeg stiller meg kritisk til hvordan systemet er bygd opp og ønsker å utforske hvorfor og hvordan rusavhengige risikerer å ende opp som bostedsløse.

Videre ønsker jeg å utfordre forholdet mellom regjeringens nullvisjon om bostedsløse og det som er reell praksis. Er det slik at denne nordnorske kommunen kan stå inne for den boligsosiale visjonen som regjeringen legger frem, eller foreligger det noen faktorer som ikke er tatt stilling til? Er det tilfelle at regjeringens nye satsing på rett hjelp til vanskeligstilte på boligmarkedet faktisk omfatter alle grader av rusavhengighet? Det er vesentlig å undersøke i hvor stor grad boligen tillegges en betydning i en ettervernsprosess.

Viktige begreper som ses nærmere på i forskningen av boligsosiale utfordringer er recovery, empowerment og brukermedvirkning. Oppgavens hensikt i sin helhet er å undersøke og diskutere systemiske handlingsprosedyrer opp mot rusavhengiges grunnleggende behov for livskvalitet og rehabilitering. Det er mange elementer som spiller inn for å mestre boligsituasjonen til målgruppen og det er dermed vesentlig å se på hvilke innvendinger som ligger til grunn for praksis og samhandling på rusfeltet.

1.3 Presentasjon av problemstilling

Oppgavens problemstilling lyder som følger:

«Hvilken betydning har ettervern og boligsosiale tiltak for rusavhengige i en nordnorsk kommune?»

I forlengelsen av problemstillingen har jeg utledet tre forskningsspørsmål:

- *Hva innebærer et ettervern som inkluderer gode boligsosiale tiltak?*
- *Ser man en sammenheng mellom recovery, empowerment og brukermedvirkning i boligsosialt arbeid?*
- *Hvordan er samhandlingen mellom tjenestene og organiseringen av ettervern og boligsosialt arbeid i en nordnorsk kommune?*

2 Oppbygning av oppgaven

Etter innledning, bakgrunn for valg av tema, presentasjon av studiets hensikt samt problemstilling og forskningsspørsmål følger en redegjørelse av tidligere forskning på feltet, samt øvrig relevant litteratur. Videre legger jeg frem oppgavens teoretiske rammeverk hvor teorikapittelet tar for seg begrepene recovery, empowerment og brukermedvirkning som overordnede temaer innen boligsosialt arbeid. Jeg vil se på velferdsstaten Norge sitt ansvarsområde og belyse bolig i et velferds- og boligsosialt perspektiv. I kapittel 6 presenteres oppgavens metodiske tilnærming, her redegjør jeg for valg av metode, forskningens fremgangsmåte og gjennomførelse, utvalg av informanter og analysemetode for

innsamlet datamateriale. Inkludert i metodekapittelet legges det frem vurderinger i henhold til validitet, reliabilitet, overføringsverdi og hvilke etiske overveielser som har vært av betydning for oppgaven. Studiets begrensninger vil også presenteres her. I de påfølgende kapitlene vil datamaterialets empiriske funn presenteres i kategorier og videre drøftes opp mot analyse, teori og tidligere forskning. Studiet avrundes med noen implikasjoner for praksis og en oppsummering som svarer til et behov for mer forskning på rusfeltet.

3 Tidligere forskning

En sentral del av oppgavens utsmykking har vært å sette seg inn i tidligere forskning innenfor recoveryperspektivet, boligens betydning for rusavhengige og hva som fremmer trygghet i en ettervernsprosess. Jeg har vært opptatt av å inkludere både nasjonal og internasjonal forskning hvor inklusjonskriteriene har vært bundet til hvilke forskningsspørsmål som er utledet, og hvilken relevans de har hatt for forskningens rammeverk. Hovedkriteriet har vært fagfelleurderte artikler som samsvarer med oppgavens tema og teoretiske innfallsvinkel. Det har underveis i utarbeidelsen av problemstilling og forskningsspørsmål blitt gjort litteratursøk i databaser som PubMed, Google Scholar, Idunn og Oria. Søkene har blitt gjennomført på både norsk og engelsk og søkeordene som har gått igjen er; ettervern, brukermedvirkning, midlertidig bolig, recovery, boligsosialt arbeid, rusavhengiges boligposisjon, betydningen av bolig og empowerment. I søket ble det anvendt ulike sammensetninger og variasjoner av ovennevnte. Etter et begrenset litteratursøk sto jeg igjen med følgende tre internasjonale og fire nasjonale artikler som har vært av interesse;

3.1 Internasjonal forskning

Referanse	Metode	Tema	Hovedbudskap
Mericle, A. A., Howell, J., Borkman, T., Subbaraman, M. S., Sanders, B. F., & Polcin,	Artikkelen gjennomgår historie, dagens status	Recovery, bolig og sosial modell for tilfriskningsboliger	Etablere et bevisgrunnlag for å understreke behovet for å utvinne en sosial

D. L. (2023). Social model recovery and recovery housing. <i>Addiction Research & Theory</i> , 1-8	og evidens for en sosial modell		modell for tilfriskningsboliger
Durbin, A., Nisenbaum, R., Kopp, B., O'Campo, P., Hwang, S. W., & Stergiopoulos, V. (2019). Are resilience and perceived stress related to social support and housing stability among homeless adults with mental illness?. <i>Health & social care in the community</i> , 27(4), 1053-1062	Longitudinell studie fra 2009-2013 som inkluderte 507 deltakere	Resiliens, stress, bolig, sosial støtte og sosial funksjon	Undersøke hvordan bolig og sosial støtte i en periode på 24 måneder kan være utslagsgivende på opplevelsen av resiliens og stress
Piat, M., Seida, K., & Sabetti, J. (2017). Understanding everyday life and mental health recovery through CHIME. <i>Mental Health and Social Inclusion</i> , 21(5), 271-279.	En blanding av observasjonsstudier og intervju av 19 deltakere med ulike psykiske diagnoser i boliger med støtte. Analysen er basert på CHIME-metoden	Bolig, psykisk helse, personlig recovery og CHIME	Artikkelen tar utgangspunkt i å studere hverdagen til personer med alvorlige psykiske diagnoser og utfordringer tilknyttet recovery i lys av modellen CHIME

1. Artikkel – Mericle, A. A., Howell, J., Borkman, T., Subbaraman, M. S., Sanders, B. F., & Polcin, D. L. (2023). Social model recovery and recovery housing. *Addiction Research & Theory*, 1-8

- Denne artikkelen ser på hvordan tilfriskende boliger er en viktig ressurs for mennesker som befinner seg i en tilfriskningsprosess etter rusavhengighet. Personer som håndterer tildelingen av tilfriskningsboliger møter imidlertid hindringer som er

forankret i stigma og skjevfordelinger. For å kunne etablere troverdighet og legitimitet for tilfriskningsboliger som en tjenestemekanisme er det vesentlig å beskrive tjenesten og dens formål innenfor en bredere ramme, tilnærming eller orientering. Artikkelen har som formål å beskrive hvordan en sosial modell for tilfriskningsboliger kan utvinnes og tas i bruk innen et organisert rammeverk (Mericle et al., 2023).

2. Artikkel – Durbin, A., Nisenbaum, R., Kopp, B., O'Campo, P., Hwang, S. W., & Stergiopoulos, V. (2019). Are resilience and perceived stress related to social support and housing stability among homeless adults with mental illness?. *Health & social care in the community*, 27(4), 1053-1062

- Denne artikkelen har som utgangspunkt å se hvordan nivåer av resiliens og opplevelsen av stress endret seg blant voksne som deltok i en utprøving av housing first i Canada i en periode på 24 måneder. Studien oppsøkte hjemløse voksne med ulike psykiske lidelser hvor vesentlige faktorer for resiliens og stress har vært målt i graden av opplevd sosial støtte og sosial fungering. Økt sosial støtte og funksjon er viktige faktorer som kan være med å redusere skadelige følger som kan komme som et resultat av utfordrende livshendelser for hjemløse og styrke motstandskraft. Artikkelen fremmer hvordan stabilitet i boligsituasjonen og hensiktsmessige støttenettverk er avgjørende for hjemløse (Durbin et al., 2019).

3. Artikkel – Piat, M., Seida, K., & Sabetti, J. (2017). Understanding everyday life and mental health recovery through CHIME. *Mental Health and Social Inclusion*, 21(5), 271-279

- Utgangspunktet for denne studien var å se på hvordan dagliglivet påvirker recoveryprosessen til personer med alvorlig psykisk lidelse (med eller uten rusavhengighet) med oppfølging i boligen sin. Datamaterialet er basert på 19 personer med alvorlig psykisk lidelse hvor datamaterialet ble analysert gjennom et konseptuelt rammeverk for personlig recovery kalt CHIME. CHIME tar utgangspunkt i: Connectedness (tilhørighet), Hope (håp), Identity (identitet), Meaning (mening) og Empowerment (egenkontroll/myndiggjøring). Med utgangspunkt i CHIME-modellen blir personlig recovery ansett som utgangspunktet for å kunne oppnå et selvstyrt og tilfredsstillende liv på tross av psykisk sykdom (Piat et al., 2017).

Bakgrunnen for valg av internasjonal forskning er bundet til ønsket om å inkludere internasjonale innvendinger på boligsosialt arbeid inn i oppgaven. Artikkene berører temaene bolig, recovery og støttenettverks betydning for rusavhengige. Kunnskapsgrunnlaget som presenteres i artiklene har vært vesentlig å støtte seg til i analyse og diskusjon av studiets datamateriale.

3.2 Nasjonal forskning

Referanse	Metode	Tema	Hovedbudskap
Sælør, K. T., Kippenes, M., Klevan, T., & Andvig, E. (2021). A tale from the Glass Dome: A narrative analysis of social housing, living conditions and recovery. <i>Nordisk välfärdsforskning/ Nordic Welfare Research</i> , 6(1), 44-55.	Kvalitativt design med beskrivende, utforskende og narrativ tilnærming. Basert på semistrukturerende intervju av et utvalg på 8 informanter	Psykisk helse- og rus, boligperspektiv, recovery-orientert praksis	Utforske boligposisjonens betydning for tilfriskning av personer med rus og psykiske lidelser
Karlsson, B., & Borg, M. (2022). Menneskerettigheter, Recovery og Åpen Dialog–kan Relasjonell Recovery være en revolusjonær tilnærming i psykisk helse-og rusfeltet?. <i>Nordic Journal of Wellbeing and Sustainable Welfare Development</i> , 1(1), 21-34.	Teoretisk artikkel med utgangspunkt i relasjonell recovery	Menneskerettigheter, recovery, åpen dialog og relasjonell recovery på rusfeltet	Legger frem nødvendigheten av en revolusjon på psykisk helse- og rusfeltet med utgangspunkt i relasjonell recovery

Askheim, O. P. (2009). Brukermedvirkning–kun for verdige trengende? Om brukermedvirkning på rusfeltet. <i>Tidsskrift for psykisk helsearbeid</i> , 6(1), 52-59.	Teoretisk artikkel med utgangspunkt i brukermedvirkning	Brukermedvirkning, holdninger til rusavhengige	Ønsker å se om manglende brukerinvolvering i tjenestene henger sammen med stigmatisering av rusavhengige
Sjåfjell, T. L., & Myhra, A. B. (2015). Selvhjelp og likemannsarbeid- mulige verktøy for å oppnå mestring og empowerment?. <i>Tidsskrift for psykisk helsearbeid</i> , 12(2), 140-148.	Dobbeltkompetanse - basert på to faglige tilnærminger og en brukerstemme	Empowerment, selvhjelp, likemannsarbeid og mestring	Artikkelen forsøker å løfte frem verdien av kunnskap om empowerorienterte verktøy med fokus på likemannsarbeid og selvhjelp

4. Artikkel – Sælør, K. T., Kippenes, M., Klevan, T., & Andvig, E. (2021). A tale from the Glass Dome: A narrative analysis of social housing, living conditions and recovery. *Nordisk välfärdsvetenskap / Nordic Welfare Research*, 6(1), 44-55.

- Denne artikkelen tar utgangspunkt i en narrativ tilnærming for å undersøke tilfriskningen av personer med samtidige psykiske helse- og rusproblemer i et boligperspektiv. Det fremheves i artikkelen at tildeling av bolig er en kommunal virksomhet og at nasjonale føringer tilsier at det skal være recovery-orienterte praksiser på området. Studien bygger på personlige intervjuer av personer som har vært under oppfølging av oppsøkende team. Artikkelen peker på hvordan man kan forstå boligsituasjonen deres utfra en glasskuppel hvor man forstiller seg at personene er bortgjemt fra andre, både metaforisk og bokstavelig (Sælør et al., 2021)

5. Artikkel - Karlsson, B., & Borg, M. (2022). Menneskerettigheter, Recovery og Åpen Dialog–kan Relasjonell Recovery være en revolusjonær tilnærming i psykisk helse-og rusfeltet?. *Nordic Journal of Wellbeing and Sustainable Welfare Development*, 1(1), 21-34.

- I denne artikkelen legges det frem argumentasjoner for en nødvendig revolusjon på psykisk helse- og rusfeltet. Det hevdes at det psykiatriske kunnskapshegemoniet har vist seg utilstrekkelig og ikke lengre er bærekraftig. Artikkelen peker på et behov for endring i tjenestene innenfor rus og psykiatri med utgangspunkt i relasjonell recovery. Det legges frem at relasjonell recovery kan være en ramme som muliggjør et fastholdent fokus på medborgerskap, menneskerettigheter og frihet til borgere, samt redusere stigma og utenforskap for personer med rus og psykiske utfordringer. Artikkelen løfter frem behovet for et utvidet kunnskapsgrunnlag hos fagpersoner som arbeider innenfor sosialsektoren (Karlsson & Borg, 2022).

6. Artikkel - Askheim, O. P. (2009). Brukermedvirkning–kun for verdige trengende? Om brukermedvirkning på rusfeltet. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 6(1), 52-59.

- Askheim (2009) problematiserer i denne artikkelen forholdet mellom brukermedvirkning og rusavhengige. Artikkelen tar utgangspunkt i brukermedvirkning på individnivå og ser på hvordan den enkelte har tilgang til medvirkning i beslutninger om eget liv opp mot det som er realiteten. Askheim hevder at brukermedvirkning ovenfor denne målgruppen ikke har vist seg i henhold til honnørordene, og at sosialarbeidere ikke kan være unndratt retten til å vise rusavhengige respekt og verdighet. Videre ser han på om det manglende målet om vellykket brukermedvirkning hos rusavhengige er knyttet til stigmatisering og fordommer, og om manglende praktisering kan ses i sammenheng med hvordan man betrakter og oppfatter personer med rusutfordringer i møte med hjelpeapparatet (Askheim, 2009).

7. Artikkel - Sjøfjell, T. L., & Myhra, A. B. (2015). Selvhjelp og likemannsarbeid-mulige verktøy for å oppnå mestring og empowerment?. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 12(2), 140-148.

- Denne artikkelen understreker viktigheten ved at tjenesteutøvere er kjent med verktøy som er rettet mot empowerment. Selvhjelp og støtte fra likesinnede er verktøy som bygger på den enkelte brukers evne og ressurser, og som gjennom læringsprosesser kan gi styrke og utvidet forståelse for egen situasjon. Selvhjelp og likemannsarbeid kan være mekanismer innen rus- og psykisk helsefelt som fungerer som et verdifullt

tillegg til det som allerede tilbys hos tjenesteapparatet. Hensikten med artikkelen er å fremheve betydningen av et bredt kunnskapsgrunnlag hos sosialarbeidere (Sjåfjell & Myhra, 2015).

Bakgrunn for valg av nasjonal forskning har vært å underbygge oppgavens problemstilling. De nasjonale artiklene som presenteres ovenfor berører flere boligsosiale problemstillinger og diskuterer viktige forhold innen recovery, brukermedvirkning, empowerment og rettigheter for rusavhengige. Flere av de nasjonale artiklene tar utgangspunkt i et behov for endring og kunnskapsutvikling i tjenestene som svarer til ønsket for denne studien.

3.3 Øvrig relevant litteratur

Det har utover artiklene som er blitt presentert i det ovennevnte blitt inkludert øvrig relevant litteratur fra den norske regjeringens departementer. Det er vesentlig å presisere at dette delkapittelet ikke er en redegjørelse av tidligere forskning, men en presentasjon øvrig relevant litteratur som vil ha betydning for oppgavens diskusjon.

Jeg har sett på utredningen for kommunal- og regionaldepartementet «Retten til bolig og oppfølgingstjenester» (Kjellevold, 2011) som er et trykket vedlegg til NOU 2011:15 «Rom for alle». Utredningen ser på bolig og hevder at boligoppfølging bør være strengere regulert innad i kommunene for å kunne sikre rettigheter hos den enkelte. I NOU 2011: 15 «Rom for alle» tar de for seg bolig og boligsosiale utfordringer. Det hevdes blant annet at boligmarkedet er et grunnlag for ulikhet og at samhandling mellom tjenester og bolig viser seg problematisk for sosial boligpolitikk. Videre presiseres det at bolig i samråd med faktorene helse, utdanning og inntektssikring må ses på som den fjerde av velferdspolitikkenes pilarer (NOU 2011:15, s. 15). Jeg har også tatt for meg den nasjonale strategien for den sosiale boligpolitikken (2021-2024) «Alle trenger et trygt hjem» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020). Strategiens mål er å samle den offentlige innsatsen for bostedsløse og vanskeligstilte på boligmarkedet. Strategien tar et særskilt utgangspunkt i å støtte personer som står i fare for eller har blitt bostedsløse. Rusavhengige blir i strategien hevdet å være den største andelen bostedsløse i Norge (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 7). Til sist har jeg sett på kronikken «Fragmentert etterverntilbud i kommunene» (MacDonald, 2014) som et bidrag til oppgavens diskusjon.

Bakgrunnen for inkludering av rapporter og veiledere har vært å utvide perspektivet på norsk boligpolitikk og boligsosialt arbeid nasjonalt. Regjeringens føringer viser til politiske visjoner i møte med boligsosialt arbeid og sier noe om hvilket arbeid som er ønskelig å få til i kommunene. De tar utgangspunkt i hvordan man kan sikre boliger til vanskeligstilte og bostedsløse, noe som svarer til oppgavens tematikk.

4 Sentrale teoretiske begreper

For å svare til oppgavens problemstilling har jeg valgt å tilnærme meg begrepene recovery, empowerment og brukervedvirkning som sentrale begreper innen sosialt arbeid. Alle tre begrepene er vesentlig når det kommer til perspektiver, kunnskapsgrunnlag og forståelse i møte med rusavhengige og problemstillinger innen boligsosialt arbeid. For å kunne drøfte hvordan ulike spenninger innen boligsosialt arbeid kommer til uttrykk har det vært ønskelig å gå i dybden av recovery og recoveryorientert praksis, empowerment og brukervedvirkning med henblikk på ettervern og bostedsløse. Jeg vil i de følgende kapitlene redegjøre for oppgavens teoretiske forståelsesramme.

4.1 Recovery

Karlsson og Borg (2017, s.10-11) tar i sin bok «Recovery» utgangspunkt i recovery som en betegnelse for ulike aspekter ved mennesket. Recovery som begrep ses som et bidrag i å øke aksepten for et menneskelig mangfold og forskjellighet, samt skape nødvendige endringer i helse-, sosial-, og velferdsordninger. Recovery beskrives som en samfunnsaksept for det å være annerledes og selve ønsket om å være annerledes. For at et slikt perspektiv skal omfavne helheten av samfunnet forutsetter det at helse blir betraktet som en sammensetning av noe psykisk, fysisk, sosialt og eksistensielt. Personer som befinner seg i recovery skal anerkjennes som kaptein på egen skute, det er personen selv som er fasilitator i eget liv og ikke fagpersoner eller sosialarbeidere. Videre skriver Karlsson og Borg (2017, s.11) at recovery kan betegnes som en kamp mot likeverdighet blant samfunnsindivider, og at begrepet omfavner både personlige og sosiale prosesser. I et forsøk på å definere recovery skriver de følgende:

- Recovery er det arbeidet personen gjør alene eller sammen med andre for å oppleve og skape mening i eget liv. Et liv der han eller hun erfarer å bli elsket av noen og elsker andre. Et liv der han eller hun opplever å høre til og være til nytte. Et liv med muligheter til gleder og moro. (Karlsson & Borg, 2017, s.11).

Det tas utgangspunkt i at recovery ses på som en tilnærming som peker på endring og reel brukerstyring. Karlsson og Borg (2017, s. 13) skriver følgelig at recovery er et begrep som både presenterer noe vi allerede har kunnskap om, men også noe nytt og utviklende. De peker på at recovery presenterer en humanistisk og sosial tradisjon med utgangspunkt i at alle mennesker samhandler, skapes og utvikles i sosiale systemer basert på ulike sosiale faktorer. Det legges vekt på individets autonomi og mestring, og betydningen av å anerkjenne og involvere brukerne i spennet mellom behandling, gjensidighet og omsorg (Karlsson & Borg, 2017, s.14). I Norge finner man recovery på dagsorden i helse- og sosialfaglig praksis, samt politiske føringer. Begrepet startet som et opprør mot sosial undertrykkelse og marginalisering av personer som led av psykisk uhelse eller rusavhengighet, i dag betraktes begrepet som en holdning eller tilnærming med fokus på gjenopprettelse og opprettholdelse av livskvalitet (Karlsson & Borg, 2017, s. 41).

Sett fra et politisk perspektiv er recovery forankret i ulike politiske dokumenter innen psykisk helse- og rusfeltet og har i løpet av de siste 40 årene utviklet seg som faglig kunnskap. Karlsson og Borg (2017, s. 50) viser til utdrag fra recovery's politiske røtter hvor målet har vært å styrke mennesker med psykiske utfordringer og rusproblemer i form av inkludering i arbeidsliv, hjelp til bolig, utdanning og arbeid. Videre legger de vekt på et behov for endring av den grunnleggende forståelsen.

Reformer innen psykisk helse- og rusfeltet har vært i betydelig endring over de siste 20 årene. Stortinget kom i 2012 ut med en ny samhandlingsreform. Samhandlingsreformen hadde som formål å styrke et bærekraftig, helhetlig og sammenhengende tjenestetilbud hvor faktorer som brukermedvirkning, samhandling og forebyggende og helsefremmende arbeid stod i fokus (Helse- og omsorgsdepartementet, 2011, s. 3). I 2016-2020 kom regjeringen med en opptrappingsplan for rusfeltet som hadde som mål å igangsette endringsrettet arbeid på feltet. Regjeringens målsetning var å ivareta personer som holdt på å utvikle et rusproblem- eller som allerede hadde etablert en rusavhengighet. Intensjonen var å utvikle tjenestene i den grad

at personer med rusproblemer kunne få et bredere tilbud hvor fokuset var sentrert til muligheter, mestring, meningsfulle aktiviteter og fritid og en stabil og varig bolig (Prop. 15 S. (2015-2016), s. 5)

4.1.1 Recoveryorientert praksis

Når vi snakker om recovery og hvordan recovery praktiseres kan man skille mellom den indre prosessen i recovery som er orientert mot enkeltpersonens bedringsprosess, eller den delen av recovery som omhandler recoveryorientert praksis og møtet mellom hjelpeperson og bruker. Karlsson og Borg (2017, s. 77) trekker frem at recovery de siste årene har fått en tydeligere plassering i politiske føringer både nasjonalt og internasjonalt og at det i mye større grad vektlegges medborgerskap og like rettigheter, privilegier og forpliktelser for personer med psykisk helse- og rusproblemer. For å lykkes med en recoveryorientert praksis forutsetter det at man klarer å skape et likevektspunkt i relasjonen mellom hjelper og bruker.

Sosialarbeideren har med sin utdanning, erfaring og kunnskap en ekspertise i møte med brukeren, men det er likevel brukeren som skal betraktes som ekspert i eget liv. I recoveryorientert praksis retter man dermed fokus på brukeren som aktiv i eget livsløp i samhandling med ulike hjelpepersoner og fagpersonell (Karlsson & Borg, 2017, s. 78).

Hos Karlsson og Borg (2017) handler recoveryorientert praksis om å endre den grunnleggende forståelsen og aksepten for mangfoldet. De fokuserer på den tilnærmingen hvor det hevdes å være nødvendig med et paradigmeskifte. De skriver følgende;

- Her arbeider man med en omfattende endring av grunnlagstenkning, samarbeidsformer og aktiviteter. Utvikling av recoveryorienterte tjenester innebærer støtte og innsatser på *personlig nivå* (gjennom likeverdige og anerkjennende relasjoner) og på *organisasjons- og samfunnsnivå* (som lobbyist, kampanjeleder, tjeneste-endrer, lokalmiljøutvikler og varsler). Fagpersonene kan dermed være samarbeidspartnere og tilretteleggere på ulike nivå. (Karlsson & Borg, 2017, s. 78-79).

Det elementære for en recoveryorientert praksis er at samfunnet klarer å romme mangfoldet av ulike mennesker og ønsket måte å leve på. Det er ingen klare føringer for hvordan recovery skal praktiseres, men tilnærmingen understreker viktigheten av å finne frem til løsninger

tilpasset den enkeltes behov og ønsker. Karlsson og Borg (2017, s. 81) har forsøkt å samle fem recoveryprinsipper for samarbeid og tjenesteutvikling: det er en unik person i sentrum for samarbeidet, reelle valgmuligheter, verdighet og respekt, mot og samfunnsorientering. Det presiseres at disse fem prinsippene ikke er noe endelig, men at de kan anvendes som et utgangspunkt for å etablere recoveryarbeid. Recoveryorientert praksis baserer seg på det arbeidet sosialarbeidere gjør med å støtte brukerne i å komme seg opp og frem, og det forutsetter at fagpersoner har tilstedeværelse og interesse i tjenesteutøvelsen sin. Videre baserer utviklingen av recoveryorienterte praksiser seg på en sammensetning av tverrfaglig- og erfaringsbasertkunnskap hvor man må tørre å utfordre, prøve og feile (Karlsson & Borg, 2017, s. 82).

4.2 Empowerment

Empowerment står sentralt i recoveryorientert praksis og er et viktig begrep i møte med sosialt arbeid og brukertilnærming. Myhra (2012, s. 11) definerer oversettelsen av begrepet til myndiggjøring, sjølstyrking eller egenkraftmobilisering. Empowerment i sin helhet knyttes til myndiggjøring av individer eller grupper som befinner seg i posisjoner preget av avmakt. Utgangspunktet er mobilisering av styrke slik at personer som befinner seg i avmektige posisjoner kan ta kontrollen tilbake. Empowerments utgangspunkt er dermed å ruste sårbare personer til å ta kontroll over eget liv og livsutfordringer. Sosialarbeideren har som ansvar å bidra til mestring og oppnåelse i slike prosesser (Askheim, 2012, s. 12). Når vi snakker om empowerment fremgår det et skille mellom det som kalles for empowerment som etablering av motmakt og individorienterte tilnærminger. Empowerment som etablering av motmakt omhandler forholdet mellom person og politikk, samt hvilken samfunnsmessig posisjon individet har som bestemt gjennom politiske, strukturelle og økonomiske forhold (Hansen, 2017, s. 74-75). De individorienterte tilnærmingene tar utgangspunkt i styrking av enkeltindividets indre styrke og kraft uten fokus på samfunnsmessig kontekst. Askheim (2012, s. 36) forklarer hvordan individet først er i stand til å realisere egne ressurser og makt over eget liv når det lykkes med å bygge selvtillit og individuell styrke.

Empowerment er ment å øke følelsen av kontroll, skape sosial- og samfunnsmessig endring samt føre til en opplevelse av meningsfullhet. Empowerment som metode kan iverksettes i ulike sammenhenger, for eksempel innenfor helse- og sosialsektoren, arbeidsmarkedet og i

samfunnsengasjement generelt. Tilnærmingen vektlegger deltakelse, likeverd og samarbeid, og kan bidra til å skape et mer og inkluderende og rettferdig samfunn (Andersen et al., 2000, s. 14-15). Askheim (2012, s. 12) påpeker at personer som befinner seg i slike situasjoner ofte inkluderer rusavhengige, psykisk sårbare eller innvandrere. Jeg vil i det følgende fokusere på empowerment som etablering av motmakt da det er denne tilnærmingen som er vesentlig for oppgavens videre gang, samt betydningen av brukermedvirkning i tjenestene.

En sentral bidragsyter i tilnærmingen til empowerment som etablering av motmakt var den søramerikanske pedagogen Paulo Freire. Freire presenterte i sin bok *de undertryktes pedagogikk* (1974) hvordan fattige landarbeidere i Brasil var ofre for økonomisk, strukturell og politisk undertrykkelse. Freire hevdet at landarbeiderne både var undertrykte og sine egne undertrykkere på samme tid. Askheim (2012, s. 22-23) gjengir hvordan Freire legger vekt på bevissthet som grunnlaget for å oppnå frigjøring. For å ta kontroll over eget liv må individet først bli klar over årsakene til undertrykkelse. Prosessen med bevisstgjøring innebærer å undersøke forholdet mellom individet og verden, og hvordan man kan bevege seg utenfor strukturelle begrensninger. Bevisstgjøringen gir individet mulighet til å overvinne barrierene som holder dem tilbake slik at de kan bli aktive aktører i egne liv. Myhra (2012, s. 120) peker på bevisstgjøring som fundamentalt for å utvikle et positivt selvbylde, kritisk forståelse av viktige samfunnsstrukturer og mekanismer, samt synliggjøring av undertrykte og marginaliserte samfunnsgrupper.

Askheim (2012, s. 21) viser til at empowerment som etablering av motmakt bygger på et grunnleggende prinsipp om at individets posisjon ikke er tilfeldig bestemt, men snarere et resultat av historiske, menneskeskapte prosesser. Ved å fokusere på samfunnsmessige og strukturelle faktorer som grunnlag for undertrykkelse vil man flytte oppmerksomheten fra individet over på bredere samfunnsmessige forhold. Med utgangspunkt i et slikt perspektiv kan man danne et fundamentalt grunnlag for å etablere motmakt og oppnå myndiggjøring og selvbestemmelse hos brukere.

Askheim (2012, s. 23) legger frem at det i motmaktstenkningen er kollektive prosesser som står i sentrum for både bevisstgjøring og handling. Sosialt arbeid kan bidra til å fremme disse kollektive prosessene på individ-, gruppe-, og samfunnsnivå. På individnivå er målet å styrke individets livssituasjon og adressere undertrykkende forhold i omgivelsene. Med andre ord

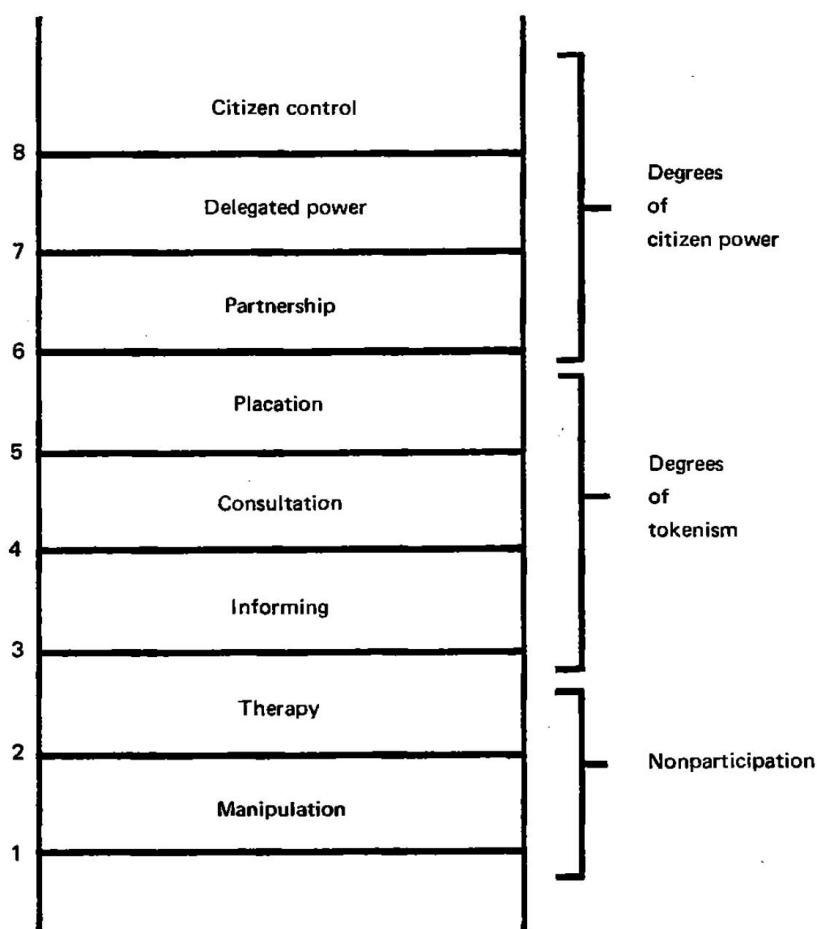
fokuserer man på frigjørende arbeid som mobiliserer individuelle ressurser og behov. På gruppenivå arbeider man direkte med myndiggjøringsprosessen og samspillet mellom personer i sammenlignbare situasjoner. Dette kan medføre at marginaliserte grupper går sammen for å tilbakevise stigma og undertrykkelse, samt påvirke viktige faktorer som rører seg på samfunnsnivå. På samfunnsnivå snakker man om endring som kan oppnås ved for eksempel forslag til endring på systemnivå, dette ses ofte fra brukerorganisasjoner og brukerrepresentanter (Hansen, 2017, s. 86-87).

4.3 Brukermedvirkning

Begrepet brukermedvirkning er selve bærebjelken i sosialt arbeids praksisfelt og er satt sammen av ordene bruker og medvirkning. Brukermedvirkningens praksis går ut på å gi brukeren rett til medvirkning og samhandling i møte med egne tjeneste- og behandlingsbehov. Det vektlegges at brukeren sammen med sosialarbeidere skal finne frem til de beste løsningene individuelt. For mange av brukerne kan møtet med systemet frembringe en følelse av maktesløshet og motstand, og for noen oppleves det som at fokuset legges mer på systemorienterte løsninger fremfor det å faktisk putte individets behov i sentrum (Dahl, 2012, s. 347-348). Ellingsen og Skjefstad (2015, s. 107) hevder at forutsetningene for brukermedvirkning er forankret i sosialarbeiderens interesse i å forstå brukerenes perspektiv. Brukerens perspektiv anses som selve premisset for å kunne oppnå reel brukermedvirkning.

Når vi snakker om brukermedvirkning og brukermedvirkningens opphav refereres det ofte til Sherry Arnsteins (1969) stige for brukermedvirkning (ladder of participation). Stigen er ment å synliggjøre skillet mellom makthavere og maktesløse borgere. Gjennom åtte trinn legger Arnstein føringer for hvordan ulike nivå av medvirkning og deltakelse oppnås (Arnstein, 1969, s. 217). Artikkelen var i utgangspunktet ment som et bidrag i en demokratisk debatt, men har i senere tid vist seg å være gjeldene innen andre fagområder, særlig sosialt arbeid. Stigens åtte trinn deles således inn i tre hovedkategorier: borgermakt, legitimering og ikke-deltakelse.

Figur.1 Arnsteins stige (Arnstein, 1969, s. 217).

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01944366908977225?needAccess=true&role=button>

Arnstein selv (1969, s. 217) hevder at stigen er en forenkling av de ulike aspektene som er vesentlig for å forstå medvirkning, men at den gir en tydelig illustrasjon av hvordan ulik gradering av brukermedvirkning oppstår. Stigen er ikke ment å tolkes som at jo høyere opp jo bedre, men den gir et utvidet perspektiv på graden av maktutøvelse, ikke-deltakelse og deltakelse. Arnstein forsøkte i artikkelen å tydeliggjøre at det må skje en omfordeling av beslutningsmakt for at medvirkning blant borgerne skulle kunne oppnås.

I dagens samfunn kan man forstå brukermedvirkning som en prosess og et samarbeid som fordeles mellom individ, tjeneste og system. Dahl (2012, s. 348) beskriver hvordan brukermedvirkning både betraktes som en rettighet, et verktøy og en metodisk tilnærming og

holdning i sosialfaget. Helsedirektoratet (2022) viser til brukermedvirkning fordelt på tre ulike nivåer:

- Brukermedvirkning på individnivå gjengir den lovfestede retten til medvirkning i saker og samarbeid som omhandler egen behandling eller tjenestebehov.
- Brukermedvirkning på tjenestenivå omfatter samarbeidet mellom fagpersoner og brukerrepresentanter innen helsesektoren.
- Brukermedvirkning på systemnivå innebærer at brukerorganisasjoner og brukergrupper skal inkluderes i utbedring og planlegging av tiltak og tjenester.

I Norge finner vi retten til brukermedvirkning nedfelt i pasient og brukerrettighetsloven paragraf 3-1 «pasientens eller brukers rett til medvirkning». Loven har som formål å sikre pasienter og brukere rett til medvirkning ved kontakt med helse- og omsorgstjenester, samt at «pasient eller bruker har blant annet rett til å medvirke ved valg mellom tilgjengelige og forsvarlige tjenesteformer og undersøkelses- og behandlingsmetoder. Medvirkningens form skal tilpasses den enkeltes evne til å gi og motta informasjon» (Pasient- og brukerrettighetsloven, 2001, § 3-1). Sosialarbeidere plikter seg dermed så langt det er mulig å skreddersy tjenestetilbudet i samhandling med bruker/pasient og eventuelt andre samarbeidspartnere.

For oppgavens videre gang er det vesentlig å understreke at brukermedvirkning i den nasjonale strategien « Alle trenger et trygt hjem» hevdes å være en avgjørende faktor for å skape et trygt og givende bomiljø. Et godt bomiljø er forespeilet å ha positive ringvirkninger og forebyggende effekt for helse og sosiale faktorer, da med henblikk på rusavhengige (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 18).

5 Velferdsstaten Norge

I dette kapittelet vil jeg ta for meg velferdsstaten Norge og ansvaret som ligger til begrepet velferd. Etter presentasjonen av velferdsstaten vil jeg videre se på hvilken betydning bolig har for velferdspolitikken. Forvaltning av velferdsstaten reguleres gjennom ulike systemer både på nasjonalt og lokalt nivå. Vesentlig for velferdspolitiske føringer er instanser som NAV, Helsedirektoratet og Barne- og familiedirektoratet (Halvorsen et al., 2013, s. 87). Sosialt

arbeid som handlingspraksis er en sentral del av mange av velferdsstatens ideologiske grunnlag og institusjonelle organiseringer. Velferdsstaten har som ansvar å legge føringer for samhandling og utførelse av sosialhjelp mellom sosialarbeider og bruker. Velferdsstatens bistand omfatter alle deler av livet, alt fra rett på fødselshjelp, oppfølging, barnehage, skolegang, utdanning og helsehjelp. Ansvar som tilfaller staten skal dekke like velferdsgoder og rettigheter til alle individer som oppholder seg i den norske stat. Velferdsgodene er universal og tildeles uavhengig av hvilke somatiske, psykiske eller sosiale utfordringer og hjelpebehov man har.

Brodtkorb og Rugkåsa (2015, s. 301) trekker frem at sosialarbeidere primært er ansatt i stat eller kommune, eller arbeider innenfor virksomheter som er finansiert av velferdsstaten. Eksempler på slike virksomheter kan være Nav, familievernkontor, flyktingetjenesten, ulike former for helsetjenester eller kommunale bolig- og forvaltningskontor. Sosialarbeideren møter alle typer mennesker uavhengig av alder og type hjelpe- og bistandsbehov (Brodtkorb & Rugkåsa, 2015, s. 300-303). Zahl (2003, s. 177) trekker frem at det faglige fotfestet til sosialarbeidere bygger på omsorg, trygghet og ansvar. Sosialarbeidere står i førstelinjen og har ansvaret for å administrere og delegere velferdsytelser til brukerne. Oppgaven innebærer også det Zahl (2003, s. 178) definerer som sosial kontroll. Det betyr at man som velferdsytter er ansvarlig for å sikre hjelp til selvhjelp, hun skriver blant annet at «Sosialtjenestens oppgave er ikke bare å betjene, men også å utøve sosial kontroll på vegne av samfunnet» (Zahl, 2003, s. 178). Med andre ord plikter man seg å legge til rette for at personer skal kunne være i stand til også å hjelpe seg selv utover tjenestene.

Et viktig aspekt innen velferdsstaten er grunntanken om at det skal skapes likeverdige offentlige tjenestetilbud. Ambisjonen er at tilbudet skal skreddersys brukerens tjenestebehov uavhengig av hvilke levekår man kommer fra. Det stilles krav til kvalitetssikring av tjenestene i den grad at alle skal møte tjenesten likt på tvers av hjelpebehov. For at tjenesten skal oppnå disse kravene forutsetter det at sosialarbeidere har rikelig med kunnskap i sin profesjonsutøvelse og at man klarer å ivareta behovet for individualiserte tilbud til brukerne. Videre stilles det krav til tilgjengelighet og resultater hos tjenestene. Det forutsetter blant annet at alle har lik mulighet til å oppsøke tjenesten, og at tjenestenes omfang og målgruppe tydeliggjøres og nås. Ønsket om likeverdige tjenester er således bundet til organisering, rammebetingelser og bruk av faglig skjønn. Faglig skjønn kan ses i sammenheng med

individuelle vurderinger av den enkelte brukers behov og forutsetninger. Sosialt arbeid er forankret i tjenesteytelser som støtter seg til teoretisk kunnskap så vel som faglig skjønn. Mange av velferdsstatens brukerne, slik som rusavhengige, har sammensatte og komplekse behov (Berg et al., 2015, s. 33-34).

5.1 Bolig i den norske velferdsstaten

Siden jeg i denne oppgaven har vært interessert i å se på boligens betydning for rusavhengige er det vesentlig å ta inn over seg det overordnende perspektivet på bolig i den norske velferdsstaten. Hansen (2021, s. 50) trekker frem at de aller fleste nordmenn lever godt og har tak over hodet, men det er likevel en liten andel borgere som betraktes som bostedsløse. En av velferdsstatens målsetninger er å flytte denne gruppen bostedsløse fra midlertidig husvære inn i varig bolig (Halvorsen et al., 2013, s. 65). Boligsosiale tiltak tilfaller den enkelte kommune hvor kommunens ansvar er å medvirke til anskaffelse av bolig til de som ikke er i stand til dette på egenhånd. Personer som betraktes som bostedsløse befinner seg i midlertidige bostedsløsninger, for eksempel hos venner, familie, på gaten eller er personer som oppholder seg på institusjon uten bolig på utsiden. En overrepresentert andel av gruppen «bostedsløse» har problemer tilknyttet rus- og psykisk sykdom og hvor man ofte ser manglende evne til opprettholdelse av normale boforhold. Halvorsen et al. (2013, s. 205, 206) viser til Husbanken som et viktig boligsosialt tiltak. Husbankens oppgave er å iverksette et økonomisk sikkerhetsnett som skal bidra til å sikre vanskeligstilte bolig sammen med kommunen, samt regulere økonomisk bistand til bokostnader i tråd med sosialtjenesteloven (Halvorsen et al., 2013, s. 139, 206).

I NOU «Rom for alle» (2011:15, s. 23) presenteres bolig som et velferdsgode som fordeles innad i markedet hvor man er tilknyttet muligheter og begrensninger. Det fremheves at boligsosiale utfordringer ikke bare er forbundet med økonomiske skillelinjer, men også faktorer som diskriminering av rusavhengighet og ulike helseutfordringer. Det pekes på at det ikke er boevne hos den enkelte som skal stå i sentrum for en bolig, men at fokuset skal rettes mot å mobilisere omgivelser og ressurser slik at man sikrer enkeltpersoners behov. Kravet for en vellykket boligpolitikk forutsetter at alle skal kunne bo uavhengig av tilstand eller hjelpebehov. Det legges vekt på at boligsituasjonen for personer som skrives ut fra opphold i spesialisthelsetjenesten har betydning for et vellykket ettervern (NOU 2011:15, s. 23). Videre

presiserer Halvorsen et al., (2013, s. 206) at det ikke foreligger noen juridiske retningslinjer for hvordan botiltak til grupper med sammensatte behov skal gjennomføres, og at vi bare finner slike føringer i veiledere og rundskriv fra departementer. Det fremgår ingen konkrete tiltaksplaner og føringer i hvordan botilbudet til rusavhengige skal ivaretas. Det boligsosiale ansvaret og tilretteleggingen rundt tiltak tilfaller i stor grad den enkelte kommune. Vi skal se nærmere på dette senere i oppgaven.

5.2 Boligsosialt arbeid

Jeg skal i dette kapittelet ta for meg boligsosialt arbeid og hva som ligger bak definisjonen av begrepet. Jeg ønsker å fremme boligsosialt arbeid som selve paraplyen for oppgavens teoretiske og empiriske fremstilling. Boligsosialt arbeid fremstår som en handlingspraksis som balanserer mellom teori, lovverk og skjønn. Bolig er et grunnleggende levekår som alle mennesker skal ha forutsetning for å få tilfredsstilt. Boligsosialt arbeid er en del av norsk boligpolitikk og hvor ansvaret for at alle skal ha et sted å bo tilfaller den norske stat. Selv om bolig anses som et offentlig ansvarsområde er det likevel ingen lov i Norge som sikrer retten til bolig. Ansvaret for fremskaffelse av bolig tilfaller lov om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven) og er den eneste loven med en lovregulert paragraf som skal «sikre» norske innbyggere bolig, men da et midlertidig botilbud (Solstad et al., 2021, s. 25-27).

Boligsosialt arbeid har som mål å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet, det være seg personer som står uten egen bolig, personer som er i fare for å miste bolig eller personer som bor i uegnet bolig eller bomiljø. I den nasjonale strategien for boligsosialt arbeid «Bolig for velferd» anslås det at nærmere 150.000 mennesker er å definere som vanskeligstilte på boligmarkedet (Departementene, 2014, s. 7). I kartleggingen av bostedsløse fra 2020 var det 3.325 personer som ble regnet som bostedsløse, tilsvarende 0,62 bostedsløse per 1000 innbyggere. Tallene viser at antallet bostedsløse i Norge i perioden 2016 til 2020 har redusert med 15 prosent (Dyb & Zeiner, 2021, s. 9). Det er likevel en høy andel innbyggere i Norge som står uten en varig bolig og betegnes som bostedsløse.

I rundskrivet U-10/2002 «Boligsosialt arbeid – bistand til å mestre boforhold» beskrives boligsosialt arbeid som en samlebetegnelse på de virkemidler og tiltak som benyttes for å øke enkeltpersoners forutsetninger for å kunne mestre et boforhold (Justis- og politidepartementet,

kommunal- og regionaldepartementet & sosialdepartementet, 2002, s. 5). Strategien «Bolig for velferd» har som mål å bidra til at alle innbyggere har mulighet til å skaffe seg bolig. I Norge har alle rett på en kvalitetssikret bolig, håndterlig boligøkonomi og trygge bomiljø i lokalsamfunnet. Dette gjelder også bolig til vanskeligstilte og bostedsløse. Boligen skal være av en slik karakter at den gir den enkelte stabilitet til å skape et godt og forutsigbart hjem (Departementene, 2014, s. 17). I FNs verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 25 presiseres det at alle mennesker har rett til en tilfredsstillende levestandard, herunder bolig (FN-sambandet, 2022).

Et fungerende boligsosialt arbeid er forespeilet å ha positive ringvirkninger for områder som utdanning, arbeid og integrering. Det er den enkelte kommune som har hovedansvar for igangsettelse av hjelpetiltak for vanskeligstilte på boligmarkedet, videre er det statens ansvar å tilrettelegge slik at kommunene er i stand til å opprettholde sitt ansvarsområde (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 7-13). Kommunene som ansvarlig på området har i oppgave å følge opp krav og reguleringer gitt av staten, samt se til at det legges føringer og tiltak som sikrer et fungerende boligsosialt arbeid innad i kommunen (Solstad et al., 2021, s.27).

5.2.1 Sosialtjenesteloven

Som nevnt ovenfor ser vi at sosialtjenesteloven er den eneste loven i Norge med en lovfestet paragraf som skal sikre norske innbyggere bolig. Lovens formål er å øke levestandarden for de i samfunnet som regnes som vanskeligstilte og omfatter alle norske innbyggere. Loven skal blant annet bidra til at sosiale og økonomiske forskjeller utjevnes, integrering i samfunnet og arbeidsinkludering. Sosialtjenestelovens formål er å bidra til likeverd, likestilling og forebygging av sosial ulikhet. Det er den enkelte kommune som er ansvarlig i utførelsen av lovens tjenester. Alle som oppholder seg i kommunen har rett til hjelp etter lov om sosiale tjenester. Videre er det kommunens hovedansvar å sikre tilstrekkelig opplæring av ansatte, økonomisk bevilging i den grad at lovens ansvarsområde dekkes og tilfredsstillende forsvarlighet i tjenestens ytelse (sosialtjenesteloven, 1991, § 1-7).

Kommunal- og distriksdepartementet viser til at ansvar og oppgaver innen det boligsosiale arbeidet er fordelt mellom ulike sektorer og forvaltningsnivåer i kommunen (Kommunal- og

distriksdepartementet, 2022). Det ble i desember 2022 vedtatt en ny boligsosial lov som skal tre i kraft sommeren 2023. Loven ble sendt inn som et forslag til å innskjerpe kommunens boligsosiale ansvarsområde, samt legge klarere føringer til å hjelpe personer inn i varig botilbud (Kommunal- og distriksdepartementet, 2020). Den nye boligsosiale loven skal forebygge boligsosiale utfordringer og hjelpe personer inn i varig bolig. Det stilles krav til kommunen om å gi individuelt tilpasset bistand til vanskeligstilte på boligmarkedet. Dette omfatter blant annet råd og veiledning, mestring av boforhold, ulike tjenestetilbud eller andre boligsosiale forhold. Plikten omfatter også tilpassede boliger til personer med for eksempel ROP-lidelse eller funksjonsnedsettelse. Det skal i kommunens vedtak tydeliggjøres hvilken bistand som er vedtatt, og det skal etter forholdene legges til rette for brukermedvirkning (Lov om kommunens ansvar på det boligsosiale feltet, 2022, § 1-7).

5.2.2 Midlertidig bolig

I sosialtjenesteloven (1991, § 3-4) under «boliger til vanskeligstilte» står det at sosialtjenesten skal bistå i anskaffelse av bolig til personer som ikke er kapable til å gjøre dette på egenhånd. Kommunen har som ansvar å sikre forsvarlige boliger til personer som av ulike årsaker ikke er i stand til å ivareta egne interesser på boligmarkedet (Sosialtjenesteloven, 1991, § 3-4). I den nasjonale strategien for den norske boligpolitikken «Alle trenger et trygt hjem» beskrives vanskeligstilte på boligmarked som en sammensatt gruppe som trenger hjelp til å få dekt boligbehovene sine (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 5). På kommunalt nivå er Nav den instansen som ansvar for å tildele midlertidig bolig til bostedsløse. Et midlertidig botilbud er ikke et varig tilbud, men et tilbud i akutte situasjoner som ikke ment å vare i mer enn inntil tre måneder. Eksempler på et midlertidig botilbud kan være pensjonat, hybel eller hospits, men det stilles strengere krav til tildeling av bolig for barnefamilier og ungdommer. Nav har ikke bare ansvar for å hjelpe bostedsløse inn i midlertidig bolig, men de skal også bistå i prosessen frem mot en varig bolig (Nav, 2023).

Lie (2022, s. 73) beskriver hvordan midlertidighet ofte fører til begrensninger i møte med beboer og hjelpeapparatet. Som følge av fornyelser på vedtak blir mange boende i midlertidig bolig utover det som er forventet. Flere kritiserer løsningene på boforholdene og utfordringer tilknyttet bomiljø ses ofte i sammenheng med plassering, standard og type bolig. Videre trekker Lie (2022, s. 73) frem at boligkonseptene i stor grad plasseres usentralt og bortgjemt

fra den øvrige befolkningen. Slike løsninger kan hinte om stigmatisering og holdninger som kan føre til at beboerne føler seg uverdig og uønsket.

I helse- og omsorgstjenesteloven kapittel tre står det alle som oppholder seg i kommunen skal ha tilbud om helse- og omsorgstjenester. Tilbudet omfatter alle pasient- og brukergrupper, eksempelvis personer med somatiske, rus- og psykiske problemer, nedsatt funksjonsevne eller sosiale problemer. For personer som ikke er i stand til å ivareta egne interesser på boligmarkedet gjelder både sosialtjenesteloven og helse- og omsorgstjenesteloven. I helse- og omsorgstjenesteloven (2011, §1-1) punkt 2 og 3 står det at kommunen skal: «fremme sosial trygghet, bedre levevilkårene for vanskeligstilte, bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer», samt «sikre at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre» (helse- og omsorgstjenesteloven, 2011, §1-1 og 3-1).

Ansvarsområdet i henhold til tildeling av bolig og midlertidig bolig omfatter ikke bare hjelp til tildeling, men også individuelle hjelpetiltak tilpasset den enkelte brukers hjelpebehov. Vi skal se nærmere på boligsosialt arbeid og midlertidig bolig i presentasjonen av oppgavens empiriske funn og diskusjon.

6 Metode

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for mitt valg av metodisk tilnærming til oppgaven. Kapittelet vil gi en presentasjon av kvalitativ metode og det kvalitative forskningsintervjuet som er blitt valgt som inngangsportale til min forskning. Oppgaven er gjennomført med et sosialkonstruksjonistisk perspektiv i søken på kunnskap. Basert på hvilken type kunnskap jeg har hatt et ønske om å formidle i oppgaven skal jeg i det følgende belyse oppgavens tematiske og metodiske rammer, muligheter og begrensninger. Videre presenterer jeg kriterier for utvalg, rekruttering av informanter og prosessen med gjennomføring av intervju. I siste del vil jeg redegjøre for hvordan jeg har valgt å gå frem i analysen av mitt datamateriale, datamaterialets validitet og reliabilitet, studiets begrensninger samt hvilke forskningsetiske hensyn som har ligget til grunn for meg og min forskning.

6.1 Sosialkonstruksjonistisk perspektiv

Denne studiens vitenskapsteoretiske utgangspunkt er bundet til et sosialkonstruksjonistisk forståelsesramme. Mitt teoretiske rammeverk er det som er med på å forme hvordan jeg som forsker forholder meg til oppgaven, og hvilke momenter jeg både kan lete etter eller overse. Definisjonen av sosialkonstruksjonismen er bundet til ulike fagdisipliner slik som psykologi, sosiologi og lingvistikk. Burr (2003, s. 2) forklarer hvordan personer som omtales som sosialkonstruksjonister ikke kan beskrives som noe med klar karakteristikk, men at det viser til en sammensetning av personer som tilhører samme familie. Videre beskriver Burr hvordan det i sosialkonstruksjonismen handler om å innta et kritisk perspektiv til hvordan man ser og oppfatter verden, inkludert oss selv. Tilnærmingen er kritisk til verden som noe objektivt og uavhengig av menneskelig tenking og interaksjon, tvert imot anses verden som konstruert gjennom sosiale og kulturelle aspekter. Verden opptrer for enkeltmenneske som noe som er i konstant bevegelse (Burr, 2003, s. 3).

Hvordan vi betrakter virkeligheten og ressursene som befinner seg i den er bundet til ulike sosiale og kulturelle systemer. Vår måte å forstå verden på avhenger av hvilken historisk og kulturell tidsperiode vi tilhører og er født inn i. Fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv betraktes all form for kunnskap som sosialt konstruert mellom hverdagslige interaksjoner og kommunikasjon mellom mennesker. Sosialkonstruksjonismen tar for seg hvordan ulike samfunn og kulturer er med på å forme forståelsen av samfunnsstruktur og normer så vel som individets egen oppfatning av verden og selvet (Burr, 2003, s. 4-5). Videre beskriver Burr (2003, s. 6) hvordan det i sosialkonstruksjonismen ikke er noe som heter en bestemt beskrivelse av virkeligheten. Virkeligheten skapes og defineres mellom mennesker i ulike kulturer.

Essensielt for denne oppgaven og det som står sentralt i sosialkonstruksjonen er språkets verdi. Burr (2003, s. 8) forklarer hvordan vi gjennom språket kan tildele verden mening, identiteter og sosiale kontekster. Språket er ikke bare det som er beskrivende, men også det som gjennom ulike verktøy gjør det mulig å skape. For eksempel har man ved å ta i bruk språket funnet ulike måter å konstruere sosiale kategorier slik som kjønn eller rase. Det kan enklere forklares som at kjønnen ikke ses på som biologisk tinget, men at man ved bruk av språket definerer kjønnen. For meg har det vært viktig å innta et sosialkonstruksjonistisk perspektiv i møte med mine informanter og videre inn analysen av mitt datamateriale. Jeg er

enig i at verden bør betraktes som sosialt konstruert fremfor en objektiv og målbar størrelse. I min forskning er det samtalen mellom meg og utvalgte informanter som konstruerer mening og svarer til min forskningsinteresse. Det fremgår ingen entydig forklaring eller definisjon på problemstillinger rettet mot ettervern og boligsosialt arbeid. De problemstillingene og utfordringene som det fokuseres på i denne oppgaven er skapt og konstruert i samspill med sosiale individer og kontekster i relasjon til våre omgivelser.

6.2 Kvalitativ metode – det kvalitative forskningsintervjuet

I denne studien har jeg valgt kvalitativ metode og det kvalitative forskningsintervjuet som metodisk tilnærming. Fordelene ved bruk av kvalitativ metode er at metoden gir føringer for nærhet, åpenhet og presisjon inn i forskningen. Metoden anvendes når forskeren ønsker å samle inn kunnskap i form av ord og beskrivelser. Selv om man i kvalitativ metode ønsker å innhente kunnskap i form av ord er det ikke selve språket som vektlegges i metoden, men møtet mellom informanten og forskeren. Det er dette møtet som skaper nærhet hvor målsetningen er å innhente informantens inntrykk, erfaring og opplevelse gjennom deres egne beskrivelser. Et slikt utgangspunkt med vekt på nærhet mellom forsker og informant forutsetter en åpen tilnærming til kunnskapen man ønsker å frembringe. Man er her opptatt av å se på sammenhengen mellom person og kontekst. Kvalitativ metode anses å være en metode med høy grad av fleksibilitet, men den er også ressurskrevende og krever at man som forsker klarer å sette noen begrensninger underveis i prosessen (Jacobsen, 2022, s. 141-145). Vi skal se nærmere på dette i det følgende.

I kvalitativ metode er det mange innfallsvinkler til forskning. Jeg har valgt å holde meg til det kvalitative forskningsintervjuet som metode for innsamling av data. I det kvalitative forskningsintervjuet fokuserer man heller på den personlige opplevelsen av relasjoner og situasjoner fremfor årsakssammenhenger. Det kvalitative forskningsintervjuet er en samtale som går dypere enn den hverdagslige meningsutvekslingen og underbygges av en viss hensikt og struktur. Det er den som intervjuer som bestemmer tema for samtalen og det er forskeren som fører samtalen i søken på kunnskap (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). I gjennomførelsen av intervju forholder man seg til at det er informanten som gir uttrykk for noe, altså er det informanten som gir forskeren et innblikk i sin subjektive forståelse av situasjonen, eller et fenomen. Som forsker må en derfor være bevisst over at en del av

analysen starter allerede underveis i intervjuet (Stokken et al, 2022, s. 140). Selv om det er selve samtalen og innholdet i dialogen som produserer datamateriale, er også faktorer som kroppsspråk, tonefall og bruk av språklige virkemidler viktig å merke seg i henhold til den helhetlige analysen (Stokken et al, 2022, s. 149).

Videre kan det kvalitative forskningsintervjuet struktureres basert på ulik grad av åpenhet, for eksempel ved å være helt åpent, delvis åpent/lukket eller helt lukket. Jeg har valgt å forholde meg til en middels strukturingsgrad som defineres som et semistrukturerende intervju. Det semistrukturerende intervjuet beskrives av Kvale og Brinkmann (2015, s. 46) som en metode som anvendes når samtalen omhandler hverdagslige perspektiver. Intervjuet utføres ved å støtte seg til en intervjuguide som rammer inn bestemte temaer og spørsmål for samtalen. Strategiens åpenhet gjør at man underveis i forskningen kan endre sine forskningsspørsmål i henhold til dataene som samles inn og man er disponibel til å selv være med på å påvirke hvilken retning man ønsker å bevege samtalen. Flexibiliteten ved et semistrukturerende intervju baner vei for at man kan justere spørsmålene i intervjuguiden eller komme med utforskende oppfølgingsspørsmål for utveksling av ny kunnskap.

6.3 Fokusgruppeintervju

Jeg har sammen med mine medstudenter fra prosjektgruppen i «brukerstyrt ettervern» deltatt på et fokusgruppeintervju ledet av prosjektleder. Fokusgruppen var satt sammen av seks ulike brukerorganisasjoner på rusfeltet fordelt fra hele landet. Fokusgruppeintervju skiller seg fra personlig intervju ved at man her samler flere informanter inn i et intervju om et bestemt fokustema. Kjentegnet ved fokusgruppe er at intervjuformen er en åpen intervjuform hvor dialogen fremstår mindre strukturert, og hvor man fokuserer på å samle inn ulike synspunkter og erfaringer om fokusemnet. Temaet søker ingen eksplisitt løsning eller enighet, tvert imot ønsker man å innhente flest mulig erfaringer og meninger (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 179). Jacobsen (2022, s. 177) understreker at fokusgruppeintervju, som alle kvalitative metoder, egner seg godt i søken etter ny kunnskap eller i etableringen av en problemstilling. Ved bruk av fokusgruppeintervju innenfor et bestemt interessefelt kan man lettere fange opp enkeltpersoners erfaringer i samspill med andre som deler samsvarende erfaringer. Takhøyden for å dele synspunkter og perspektiver, samt diskutere tematikken kan bli større ved å delta i en fokusgruppe. Opplevelsen av støtte fra sine medinformanter og trygghet i det

sosiale samspillet kan åpne for flere innvendinger på teamet man har fokus på (Stokken, et al, 2022, s. 149).

Når man gjennomfører et fokusgruppeintervju blir den som intervjuer, altså forskeren, ofte omtalt som en moderator. Dette innebærer at moderatorens rolle er å oppmuntre til diskusjon, styre samtalen, ta notater og avgrense informantene slik at man holder seg til tematikken og at man ikke sporer av (Stokken et al, 2022, s. 149). Forskerens rolle er passiv hvor en lytter til gruppens delinger og lar informantenes synspunkter komme i fokus (Jacobsen, 2022, s. 180). Jacobsen (2022, s. 177-180) skriver at fokusgruppe egner seg særlig godt når man ønsker kunnskap om felles erfaringsmessige forhold, for eksempel møtet med ulike tjenester. Fordelen med fokusgruppe er at den kan bidra til ny tenking og bearbeiding av tidligere erfaringer. Jacobsen (2022, s. 177-178) omtaler dette som fortolkningsutveksling innad i gruppen, og at «oppmerksomheten forskyves fra det enkelte individ til relasjoner mellom mennesker». Man kan hevde at fokusgruppeintervju frembringer en annen type kunnskap enn hva et personlig intervju gjør.

6.4 Datautvalg – rekruttering av informanter

Utgangspunktet for datautvalget til min masteroppgave har dels vært bundet til deltakelsen i forskningsprosjektet «brukerstyrt ettervern», tidsbegrensning og økonomiske hensyn. Forskningsprosjektet har vært utarbeidet gjennom fire mindre delstudier hvor jeg har bidratt inn i delprosjektet «boligsosialt arbeid». Formålet med delprosjektet «boligsosialt arbeid» har vært å innhente data om kommunalt ansattes erfaringer med boligsosialt arbeid innenfor ettervern. Jeg har i tillegg til å følge delprosjektet «boligsosialt arbeid» gjennomført et kvalitativt forskningsintervju som har vært spesifikt rettet mot oppgavens problemstilling. I forkant av rekruttering av informanter har prosjektleder fått godkjenning til gjennomførelse ved NSD – norsk senter for forskningsdata. Alle forskningsprosjekt som behandler personvernopplysninger er bundet til en slik godkjenning. Godkjenningen har som formål å sikre at personopplysninger ivaretas på en etisk, juridisk og metodisk måte i forskningsdata (Sikt, u.å.).

Kriterier for mitt datautvalg har vært å innhente informanter som har et nærstående forhold til sosialtjenesteloven og tildeling av kommunale- og midlertidige boliger til rusavhengige.

Siden oppgavens tema har vært avgrenset til ettervern og bolig er ikke utvalget tilfeldig. På bakgrunn av min interesse, problemstilling og ønske med oppgaven har også utvalget vært begrenset til å bare gjelde en nordnorsk kommune. Vedsiden av rekruttering av informanter til studiet har jeg deltatt på et fokusgruppeintervju med brukerorganisasjoner fra rusfeltet sammen med prosjektleder og mine medstudenter i prosjektgruppen. Fokusgruppeintervjuet har bidratt til et viktig brukerperspektiv på ettervern i forkant av møtet med mine informanter fra kommunesektoren. Utvalget til fokusgruppeintervjuet har bestått av seks ulike brukerorganisasjoner på rusfeltet fra seks ulike kommuner i Norge.

Når jeg startet prosessen med å rekruttere informanter fra en nordnorsk kommune forsøkte jeg å skaffe meg et overblikk over de ulike offentlige tjenesteapparatene som arbeider innen boligsosialt arbeid. I samråd med forskeren jeg samarbeidet med ble det enighet om hvilke aktuelle kandidater som kunne besitte kunnskap av vår interesse. Jeg har sammen med forskeren vært interessert i å komme i kontakt med fagfolk som arbeider i lederstillinger etter lov om sosiale tjenester. Jeg besluttet å avgrense antall informanter for min forskning til å gjelde to intervjupersoner i tillegg til fokusgruppeintervjuet med brukerorganisasjonene. Informantene ble kontaktet og forespurt om deltakelse per e-post hvor det ble vedlagt informasjonsskriv med forskningsprosjektets formål samt forskningsetiske retningslinjer. Det ble besluttet at dette var den mest hensiktsmessige metoden får å komme i kontakt med personer som var av interesse for min forskning. Det gikk kort tid fra jeg sendte e-post til jeg ble kontaktet av kandidatene, hvorpå begge informantene ønsket å stille til intervju. Videre avtalte vi tidspunkt og sted for gjennomførelse av intervju. Det ble også forespurt i forkant av intervjuene om det var greit at intervjuet ble tatt opp med båndopptaker, noe som ikke var et problem.

6.4.1 Informanter

I tabellen nedenfor er informantene presentert etter tittel, arbeidssted og hvilket navn de omtales med i redegjørelsen av de empiriske funnene.

Tittel	Arbeidssted	Fiktive navn
Enhetsleder	Kommunalt boligkontor i en nordnorsk kommune	Sara
Fagansvarlig for paragraf 27 – midlertidig bolig	Lokalt Nav kontor i en nordnorsk kommune	Anette
Sammensetning av personer med ulike bakgrunner; erfaringskonsulent, daglig leder, regionleder og brukerrepresentant	A-LARM – Bruker og pårørendeorganisasjon FFHR – Foreningen for helhetlig ruspolitikk FHN – Foreningen for human narkotikapolitikk NKROP - Nasjonal kompetansetjeneste for samtidig rusmisbruk og psykisk lidelse MARBORG – Brukerorganisasjon på rusfeltet RIO – Landsdekkende brukerorganisasjon på rusfeltet	Omtales som informant/informanter i løpende tekst

6.5 Gjennomføring av intervju

Det semistrukturerende intervjuet er en samtale som springer ut fra et tema som svarer til en felles interesse. Intervjupersonen omtales i det følgende som informant.

Kunnskapsproduksjonen i et intervju skapes i møte med informanten og intervjuerens ulike

synspunkter og holdninger (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 156). For å skape en tillitsfull relasjon mellom meg og informanten har det vært viktig å ta hensyn til informantenes ønsker. Dybdeintervjuene har etter informantens ønske blitt gjennomført på deres arbeidsplasser og møtelokaler. Tidspunkt for gjennomføring av intervju har også vært satt opp etter informantens ønske og tidsramme. Informantene har videre underskrevet en samtykkeerklæring på stedet, og hadde i forkant av intervjuet fått denne tilsendt per e-post.

Intervjuene ble begrenset til en varighet på en time, da med hensyn til debrifing og spørsmål i forkant og etterkant av intervjuet. Intervjuet ble innledet med en presentasjon av meg og min rolle, formålet med datainnsamlingen og presentasjon av hvilke temaer som var ønskelig å diskutere. Det ble fremvist tydelighet i henhold til personvern, hvordan datamaterialet skulle forvaltes samt anonymisering av deltakelsen. Informantene fikk således mulighet til å stille spørsmål og gi beskjed dersom det var noen kategorier eller emner de ikke ønsket å uttale seg om. Utgangspunktet for intervjuet var bundet til en intervjuguide jeg utarbeidet i forkant av intervjuene med henblikk på mine forskningsspørsmål. De to informantene jeg intervjuet besitter ulike lederstillinger innen boligsosialt arbeid i kommunen, intervjuguiden har dermed vært justert etter hvilken type kunnskap jeg har ønsket å innhente. Teamet ettervern og boligsosialt arbeid har vært det overordnede for samtalen, men spørsmålene har vært justert i noen grad.

Underveis i intervjuene opplevde jeg stort engasjement for feltet. Dialogen bar preg av frihet og åpenhet, og informantene ga uttrykk for et ønske om å gi så mye som mulig av sine erfaringer og kunnskap. Det var viktig for meg å møte med informantene med nysgjerrighet, åpenhet og respekt for fagfeltet. Jeg var opptatt av å skape en god atmosfære som ledet an til en naturlig dialog. Noen av temaene i intervjuguiden overlappet hverandre og dekket flere av mine interesseområder, noe som ga rom for fruktbare oppfølgingsspørsmål. Begge informantene begrunnet sine faglige og personlige perspektiver utfyllende, både med hensyn til egen arbeidstittel og ansvarsområder, samt perspektiver som medmenneske i møte med rusavhengige. Erfaringen jeg gjorde meg underveis var at de ulike intervjuene produserte nokså ulikt innhold, da med henblikk på erfaringer og holdninger til feltet. Målgruppens problemstillinger ble begrunnet ut fra ulike faglige perspektiv, noe som resulterte i at betydningen av et godt ettervern og bolig ble diskutert i et vidt spekter. Jeg opplevde avslutningsvis i intervjuene stor takknemlighet i henhold til min forskningsinteresse for tema

og målgruppe. Informantene ønsket også å være disponibel til å svare på spørsmål eller bli kontaktet i etterkant av intervjuene ved behov.

Når det kommer til fokusgruppeintervju fremgår det mange ulike metoder for gjennomføring. Fokusgruppeintervjuet som er brukt i denne oppgaven ble gjennomført som en videokonferanse på plattformen Teams. Fokuset for intervjuet var å fremme et brukerperspektiv gjennom ulike brukerorganisasjoner, samt brukererfaring i henhold til ettervern og sosiale tjenester. Prosedyren for gjennomføring følger til en viss grad samme struktur som nevnt ovenfor. Forskjellen er at spørsmålene her ble stilt til gruppen som helhet fremfor enkeltpersoner. Følgelig fikk en og en representant på tur komme med sine innvendinger. Prosjektleder fungerte som moderator som holdt struktur, orden og begrensinger underveis. Avslutningsvis i fokusgruppeintervjuet ble det åpnet for spørsmål fra masterstudentene. I presentasjon av min problemstilling ble jeg møtt med takknemlighet for valg av tema til oppgaven og mange gode innvendinger til diskusjon. Intervjuet i sin helhet bar preg av engasjement, personlige verdier og et ønske om økt prioritering og en tydeligere brukerstemme for rusavhengige på systemnivå.

6.6 Analyse

Kvalitativ metode skal, fremfor å reprodusere allerede eksisterende kunnskap, utvikle ny kunnskap og innsikt. Hensikten med kvalitative studier er at forskeren skal bidra til å heve, utfordre eller begrense kunnskapsgrunnlaget innenfor ulike temaer eller felt. Kvalitative intervju, samt fokusgruppeintervju produserer store mengder datamateriale, analysen er dermed en prosess hvor mengden reduseres og skaper et kunnskapsgrunnlag som skal være gjenstand for videre diskusjon (Malterud, 2017, s. 84). For å ta fatt på analysen er det viktig at forskeren har en viss formening om hvilken retning vil og hvor man ønsker å lande studiet. Malterud (2017, s. 89) beskriver dette som en systematisk og kvalifisert fortolkningsprosess hvor man ønsker å løfte frem funn som gir oss ny innsikt i noe vi ikke visste fra før, hun skriver at «vi sikter især mot funn som gir farger og nyanser og åpner for forståelse og refleksjon».

Analysen av datamaterialet omhandler ikke bare en direkte analyseringen av innsamlet data. Prosessen rundt analysering starter allerede i etableringen av en masteravhandling. Analysen

omfatter alle valg man tar underveis, både i henhold til valg av metode, gjennomføring av intervju og utarbeidelse av intervjuguide. Kvale og Brinkmann (2015, s. 217, 219) skriver at begrepet *metode* opprinnelig betyr veien til målet og at å *analysere* betyr å dele opp i mindre biter. Man kan dermed anse analysen som en kontinuerlig prosess, alle valg som tas, tas med henblikk på hvordan jeg som forsker kan produsere meningsinnhold basert på mitt valg av metode. For min forskning har det vært viktig å kunne koble mitt valg av teoretisk rammeverk opp til det empiriske datamaterialet. Intervjuguidene har blitt utarbeidet med utgangspunkt i at kunnskapen informantene besitter skal kunne knyttes til sentrale teorier innenfor boligsosialt arbeid. Analysen skal legges frem på en måte som gjør den til gjenstand for andre forskere som ønsker å forstå våre funn (Malterud, 2017, s. 92). Videre kan man velge mellom flere ulike analysemetoder, jeg skal i det følgende redegjøre for mitt valg av analyse.

6.6.1 Transkripsjon

Utgangspunktet for analysen har vært å transkribere innsamlet datamateriale. Transkribering betyr å transformere noe, for dette tilfellet har det betydning å transformere talespråk om til skriftspråk. Det finnes ulike metoder for intervjuopptak, men for mitt tilfelle har det vært hensiktsmessig å benytte seg av båndopptaker. Utgangspunktet for bruk av båndopptaker har vært bundet til fleksibiliteten jeg har ønsket meg underveis i transkriberingen. Ved å kunne lytte til lydopptaket ubegrenset har jeg hatt mulighet til å pause opptaket eller gå tilbake til noe som har virket uklart. Jeg har underveis i transkriberingen klart å holde fokus på intervjuets dynamikk og temaområder, og jeg har forsøkt å understreke informantens poenger i henhold til språklige uttrykk og tonefall. Det har vært utfordrende å fange de ironiske innfallsvinklene, samt kroppsspråk i form av gestikulering og fysisk engasjement inn i tekstform. Siden intervjuet gjenspeiler et fysisk møte mellom to personer er det vesentlig å merke seg at den samtalen man har i et intervju vil abstraheres og fikseres fra transkripsjon til skriftspråk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 204-205).

Kvale og Brinkmann (2015, s. 206, 207) skriver at samtalen blir strukturert ved transkribering og dermed blir gjenstand for analysering. Videre beskrives det hvordan transkripsjonen er forbundet til tekniske og fortolkningsmessige problemstillinger, og at en hovedregel for transkribering er at det skal være en grundig beskrivelse av transkripsjonens utførelse i rapporten. En nøyaktig og gjennomgående transkripsjon krever tid. Transkripsjon har vært en

tidkrevende prosess og har tatt lengre tid enn jeg hadde forespeilet i min tidsplan. Min rolle som forsker har i analyseringen vært bundet til å holde fast i den røde tråden og å holde stø kurs i analysen av mitt datamateriale. Det har vært særs viktig at jeg som forsker har forholdt meg til, og ivaretatt intervjuet på en forsvarlig måte, samt analysens validitet, pålitelighet og etiske retningslinjer. Transkribering er bundet til etiske rammer som innebærer at man beskytter konfidensialiteten hos informantene, samt andre personer, instanser og institusjoner som nevnes i intervjuet. Videre har det vært viktig at alt datamateriale er oppbevart på en respektabel og trygg måte (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 210-213). Dette har jeg gjort ved å oppbevare alle intervju og dokumenter på en passord beskyttede fil.

Det har også vært viktig å være bevist ovenfor informantenes rettigheter, og at de står i posisjon til å trekke hele eller deler av datamaterialet. En av informantene ønsket å lese gjennom transkripsjonen før den ble tatt i bruk i oppgaven, dette for å sikre at informantens synspunkter kom frem på en redelig måte. Oppgavens pålitelighet handler også om hvordan jeg som forsker transformerer informantenes tale om til skriftspråk. Jeg har flere ganger gått gjennom opptakene systematisk for å vurdere om jeg har fremstilt budskapet på en måte som ivaretar informantenes meningsutveksling. Jeg har måttet vurdere om en annen forsker ville gjort noe annerledes enn meg, og i så tilfelle hvilken betydning det ville hatt for presentasjonen av mine empiriske funn.

6.6.2 Tematisk innholdsanalyse

I forlengelsen av transkriberingen har jeg valgt å støtte meg til tematisk analyse som metode for analysering av innsamlet datamateriale. Tematisk analyse er en grunnleggende, allsidig og åpen tilnærming til kvalitativ forskning og beskrives som en metode hvor man tematiserer datamaterialets innhold. Et tema kan beskrives som en gruppering eller avgrensning av bestemte likhetspunkter som nedskaleres i mindre kategorier. Ved bruk av tematisk analyse vil man dermed kunne holde en mer systematisk orden i datamaterialet samtidig som man kan kartlegge nye koblinger. Analysemetoden er et verktøy som skal gjøre det enklere å finne svar på og identifisere nye forskningsspørsmål underveis (Johannessen et al., 2018, s. 278-280). Ifølge Virginia Braun og Victoria Clarke (2006, s. 8-9) skiller tematisk analyse seg fra andre analysemetoder ved å ikke være bundet til et teoretisk rammeverk slik mange metoder er.

Videre beskrives tematisk analyse som en god metode å anvende for å reflektere virkeligheten eller søke i overflaten av samfunnsmessige problemstillinger (Braun & Clarke, 2006, s. 9)

Selv om tematisk analyse er en teoriuavhengig tilnærming er det likevel viktig med gode teoretiske forkunnskaper om det forskningstemaet man støtter seg til. Med utgangspunkt i teoretiske antakelser vil man lettere produsere fruktbare kategorier som svarer til sine forskningsspørsmål (Johannessen, et al., 2018, s. 281-282). Braun og Clarke har i sin artikkel «Using thematic analysis in psychology» (2006) laget en stegvis prosess for hvordan man kan gjennomføre og forstå en tematisk analyse. Det er denne steg for steg prosessen jeg har anvendt som utgangspunkt for min analysering.

Første del av den tematiske analysen handler om forberedelsen og hvordan man skaper seg en oversikt over datamaterialet. En del av denne prosessen har vært å anonymisere og transkribere lydfiler til skriftform. I etterkant av transkriberingen har jeg lest systematisk over alt innhold og vært i aktivt søk etter interesser, mønster og betydninger for videre diskusjon. Ved å se etter koblinger og viktige poenger mellom de ulike intervjuene har jeg videre kategorisert ulike aspekter inn i mindre overskrifter. Kategoriseringen er det som har dannet grunnlag for min tolkning av analysen. I neste del av analysen lagde jeg overordnede temaer hvor jeg plasserte de ulike kategoriene etter hvor de passet inn. På denne måten kunne jeg nå starte å produsere meningsinnhold på tvers av dataene mine. For meg har det vært vesentlig å benytte seg av tankekart for å holde en systematisk oversikt over hva som skal være hovedtemaer, undertemaer og hvilke temaer som ikke har generert betydningsfullt innhold. Tematisk analyse har hjulpet meg til å gjøre gode refleksjoner samt kvalitetssikring av innholdet underveis i rapporteringen.

6.7 Validitet og reliabilitet

I dette delkapittelet skal vi diskutere om forskningen er å regne som pålitelig og gyldig. Ofte brukes ordene validitet og gyldighet om hverandre, vi skal her forholde oss til begrepet validitet. Malterud (2017, s. 192) skriver at å validere er å stille aktive spørsmål om kunnskapens troverdighet. Det stiller krav til forskerens evne til å evaluere egen kunnskapsproduksjon og bruk av metode. Validitet handler om å belyse oppgavens muligheter og begrensinger opp mot hva som er forskningen formål. Slik er man i stand til å

validere styrker og svakheter ved egen forskning, samt presentere hva forskningen ikke sier noe om, og hvorfor. Oppgavens totale troverdighet skal gjenspeile en tillitsfull vurdering av hva som er gjort fra start til slutt. I hvor stor grad oppgaven fremstår som et troverdig materiale avhenger blant annet av mine evner som forsker til kritisk vurdering av eget arbeid, samt kommunikative fremstillingsevner. Kvale og Brinkmann (2015, s. 275) skriver at man med utgangspunkt i en slik tilnærming kan gi forskningen en gyldig vitenskapelig kunnskap.

Den andre delen handler om datamaterialets reliabilitet, altså i hvilken grad kunnskapsgrunnlaget man presenterer og diskuterer er pålitelig (Stokken et al, 2022, s. 215). Reliabilitet, ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 276) handler om forskningens konsistens. Forskningens konsistens produserer spørsmål i henhold til om andre forskere er i stand til å reproducere mine forskningsresultater på et senere tidspunkt. Jeg gikk flere runder med meg selv i forkant av intervjuprosessen. Etter fokusgruppeintervjuet med brukerorganisasjoner ble det tydeligere for meg hvem som videre var viktig å intervjuer for å gi dybde til oppgavens problemstilling. Brukerperspektivet ga meg et bredt innblikk i flere aspekter ved ettervernet som jeg ønsket å se nærmere på. Jeg måtte også vurdere i hvor stor grad brukerperspektivet jeg fikk hos brukerorganisasjonene var gyldig for det jeg søkte svar på, dette med hensyn til at jeg ikke har intervjuet personer som bor direkte i midlertidig bolig eller er under ettervern. Det har også vært vesentlig å vurdere om de informantene som besitter lederstillinger i en nordnorsk kommune har holdt tilbake informasjon som kan være av betydning for min analyse. Jeg har underveis i forskningsprosessen forsøkt å holde meg reflekssiv til eget arbeid i alle deler av oppgaven. Det har vært viktig for meg å møte forskningen med åpent sinn, nysgjerrighet og et klart mål for hvor jeg ønsker å lande oppgaven.

Jeg har i utarbeidelsen av min problemstilling gått flere runder med meg selv for å bevare en innfallsvinkel til temaet som ikke er farget av min forforståelse. Mine holdninger og min nysgjerrighet har vært grunnlaget for mine valg, men det er ønskelig å understreke at min posisjon ikke har vært av en inhabil karakter. Jeg har vært svært opptatt av å forholde meg objektiv både i møte med informantene i intervjuene og i utformingen av intervjuguide og forskningsspørsmål. Kvale og Brinkmann (2015, s. 279) beskriver prosessen med å validere egne fortolkninger som å spille djevelens advokat ovenfor egne funn, noe som gjenspeiler denne prosessen. Malterud (2017, s. 44-45) beskriver forforståelsen som en ryggsekk vi bærer

med oss i forkant av forskningen og videre inn. Det er innholdet i ryggsekken som er av betydning for hvordan jeg forholder meg til mine innsamlede data, da med hensyn til både erfaringer, interesser, faglige perspektiver og teoretisk referanseramme.

Det er viktig å trekke frem at jeg kan være farget av min forforståelse som sosialarbeider i rusfeltet. Jeg har valgt å berøre et tema og en brukergruppe jeg har erfaring fra, samt en problemstilling jeg allerede har opparbeidet meg en mening om på forhånd. Ved å erkjenne min forforståelse bevisstgjør jeg min posisjon, samt hensyn til kvaliteten i møte med forskningens gjennomføring og resultat. Det har vært grunnleggende for meg at min forforståelse ikke skal overdøve temaet jeg ønsker å undersøke, dermed har min refleksive posisjonen vært viktig for meg. Malterud (2017, s.19) fremhever at forskningen er ment å si noe om det vi ikke vet fra før og at det derfor er nødvendig å opptre refleksiv. Hun beskriver refleksivitet som en holdning og posisjon som forskeren aktivt trer inn i og må vedlikeholde underveis i forskningen. Jeg som forsker kan ikke forvente at svarene jeg søker skal komme fra klar himmel, jeg må selv søke aktivt etter svar og lete etter posisjoner og koblinger som utfordrer eksisterende kunnskap. Jeg har gjennomgående underveis i prosessen stilt spørsmål til mine handlingsvalg samt reflektert over egne forskerbriller.

6.8 Oppgavens overføringsverdi

Generalisering handler om å vurdere oppgavens resultater opp mot muligheten for videre forskning på temaet. Hvis mine funn er å regne som pålitelige er det vesentlig å vurdere om resultatene har en overføringsverdi til andre kontekster, eller til andre norske kommuner. Det er vesentlig å reflektere i henhold til hvorfor man skal generalisere og i så tilfelle, til hvilket formål (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 289). Hensikten med mitt studie har vært å reise spørsmålsstillinger til hvordan boligsosialt arbeid praktiseres innad i systemet, samt hvordan rusavhengiges rettigheter blir ivaretatt og prioritert i et ettervernstilbud. Jeg ønsker å undersøke om de problemstillingene som diskuteres i det følgende kan være universal for flere norske kommuner, eller for nasjonale føringer.

Spørsmålsstillinger som i dette arbeidet reises boligsosialt arbeid er et område som i stor grad tilfaller politiske føringer og kommunale budsjetteringer. Regjeringen legger i sin strategi «Alle trenger et trygt hjem» frem et ønske om en nullvisjon på bostedsløse i Norge

(Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 3). Denne visjonen gjenspeiler ikke oppgavens funn og de utfordringene som senere presenteres i min forskning. Jeg har i søken på tidligere forskning kommet frem til at temaene ettervern og midlertidig bolig er områder det fremgår lite forskning på, og som jeg mener er åpen for flere forskningsvinklinger enn mitt bidrag. Malterud (2017, s.66) beskriver at kriterier for overførbarhet skal an vise grenser og betingelser for hvordan de funn som fremkommer kan gi ny innsikt, hun beskriver dette som ekstern validitet. Generaliseringens forutsetning er at kunnskapen som produseres i et forskningsprosjekt skal kunne deles med andre. Kunnskapsproduksjonen i dette arbeidet anses dermed som overførbar.

6.8.1 Studiens begrensinger

Studiet bygger på en mindre kvalitativ undersøkelse som tar utgangspunkt i et redusert utvalg med liten forskningsgjennomgang og det foreligger dermed noen begrensinger inn i forskningen. Studiets datamateriale baseres på et begrenset utvalg informanter tilknyttet en nordnorsk kommune. På bakgrunn av oppgavens omfang og tidsbegrensning har det vært nødvendig å se bort fra flere ønskede innvendinger til temaet, slik som begrepene resiliens, marginalisering og sosial eksklusjon. Disse begrepene kan være interessant å se nærmere på i en mer utfyllende forskning på området. Videre har jeg med hensyn til tidsaspektet, sett bort fra fokusgruppeintervjuet, måttet redusere antall planlagte informanter fra tre til to kommunalt ansatte. Begrensningene som presenteres for mitt studie har lagt føringer for oppgavens vinkling og tilspisning av problemstilling og forskningsspørsmål.

6.9 Ethiske overveielser

Ethiske overveielser følger alle deler av et forskningsprosjekt. Denne oppgaven, som jeg tidligere har presentert, er knyttet til forskningsprosjektet «brukerstyrt ettervern». I forbindelse med forskningsprosjektet «brukerstyrt ettervern» foreligger det en godkjenning fra NSD – nasjonalt senter for arkiv og forskningsdata. All håndtering av personvernopplysninger er bundet til en slik godkjenning, dette med hensyn til anonymisering og ivaretagelse av sensitiv informasjon. Anonymisering av informantene og valgt nordnorsk kommune er gjort for å beskytte informantenes konfidensialitet og fare for gjenkjenning.

Prosjektbeskrivelsen som er godkjent ved NSD er det vedlegget jeg har lagt ved som informasjonsskriv når jeg har kontaktet informantene mine. I informasjonsskrivet ligger det også et vedlegg med informert samtykke til deltakelse på prosjektet. Dette er innhentet i forkant av intervjuene hos alle deltakende informanter. De etiske hensyn er forsøkt ivarett på en tilfredsstillende måte ved både skriftlig og muntlig presentasjon av prosjektet.

Det ble presisert i informasjonsskrivet og i møte med informantene hva som er deres rolle samt deres rettigheter i henhold til publikasjon av innhold. Deltakelsen er frivillig, og informantene ble informert om at de til enhver tid står fritt til å trekke hele, eller deler av sin deltakelse. De ble også informert om retten til å lese gjennom transkribering av intervjuene slik at de eventuelt kunne redigere noe av innholdet, en av informantene benyttet seg av dette tilbudet. Videre er alle personopplysninger blitt anonymisert, de vil i det følgende bli omtalt som Sara og Anette. Brukerorganisasjonene blir omtalt som informanter videre i oppgaven. Alt datamateriale, transkripsjoner, analyser og andre notater som er skrevet i forbindelse med oppgaven er i etterkant av ferdigstilling blitt slettet og makulert (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 102-105).

Min integritet, forskerrolle og etiske beslutningsevner inn i studiet er avgjørende for kvaliteten av arbeidet jeg presenterer. Det forutsetter at jeg har bevissthet til etiske dilemmaer og konsekvenser av min forskning. Etiske krav gjelder allerede fra utforming av problemstilling og forskningsspørsmål og helt til veis ende. Spørsmålene jeg søker svar på og stiller informantene kan ikke være av en karakter som kan utøve skade eller føre til risiko på noen måte. Dette innebærer blant annet at datamaterialet som presenteres i mine empiriske funn er så nøyaktige og representativt for forskningstemaet som mulig (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). Jeg må også ta hensyn til målgruppen jeg ønsker å forske på og på hvilken måte denne blir presentert, da med hensyn til stigmatisering og fremstilling av en allerede sårbar samfunnsgruppe. Avslutningsvis for de etiske overveielserne er det relevant å reflektere over alle valg som gjøres underveis i arbeidet, har jeg som forsker ivarett min rolle i henhold til det som forventes av meg? Uavhengig av tema, opplevelser og erfaringer har jeg forsøkt å forholde meg refleksiv og kritisk i møte med informanter, teoretisk rammeverk, analyse og diskusjon. Utgangspunktet har vært å gjøre forskningsprosessen så gjennomsiktig som mulig. Jeg vil i det følgende presentere mine funn.

7 Presentasjon av empiri

I det følgende kapittelet vil jeg presentere oppgavens empiriske funn med utgangspunkt i min tematiske analyse. Formålet for intervjuene har vært å få innsikt i hvordan det arbeides med ettervern og boligsosialt arbeid i en nordnorsk kommune, samt fremme ulike erfaringer hos brukerorganisasjoner. Informantene ble stilt spørsmål til temaer som omhandlet ettervern, boligsosialt arbeid, brukermedvirkning og tverrfaglig samarbeid - for utfyllende innsikt se vedlagt intervjuguide. Intervjuene bidro til rikelige innvendinger på oppgavens tema og jeg opplevde dynamikken som preget av engasjement og åpenhet. For å svare til oppgavens problemstilling har jeg ved hjelp av tematisk analyse kategorisert funnene mine inn i fire hovedkategorier med påfølgende underkategorier. Som nevnt i redegjørelsen av tematisk innholdsanalyse er det fellestrekk ved intervjuene som har dannet grunnlaget for kategoriseringen, samt bidrag som har belyst viktige aspekter for forskningen. Resultatpresentasjonen kan anses som en samling av ulike erfaringer og perspektiver informantene har formidlet.

Hovedkategorier	Underkategorier
Hva definerer et godt ettervern?	Hvilke styrker og svakheter fremmer eller hemmer et godt ettervernsarbeid?
Boligsosiale utfordringer	Boliger tilpasset den enkelte bruker Midlertidig botilbud
Samarbeid mellom ulike kommunale enheter	Hvordan organiseres boligsosiale tiltak i en nordnorsk kommune?
Brukermedvirkning	Fremgår det brukermedvirkning i arbeid med tildeling av bolig for rusavhengige i en nordnorsk kommune? Samarbeid med brukerorganisasjoner – en brukerstemme

7.1 Hva definerer et godt ettervern?

Ettervern løftes i det dette kapittelet frem som en av fire hovedkategorier. På spørsmål om hva som fremmer et godt ettervern og hvilke faktorer som er viktige for et vellykket ettervern hadde alle informantene ulike innvendinger. En faktor som gikk igjen hos alle informantene, både ansatte i kommunen og brukerorganisasjonene, var bolig - det å ha et fast husvære. Boligen ble løftet frem som selve fundamentet for å oppnå livskvalitet, trygghet og mulighet for mestring. Et av hovedfokusene i oppgaven har vært å belyse utfordringer i henhold til bolig, midlertidige bostedsløsninger og ettervern for rusavhengige. Jeg har i analysen ledd etter ulike faktorer og nyanser som sier noe om hva som fremmer og hemmer et velfungerende ettervern. Da jeg i denne oppgaven har vært interessert i å se nærmere på verdier innen sosialfaglige tilnæringer som recovery og empowerment har jeg valgt å bruke begrepet ettervern som dekkende for begrepene i møte med mine informanter. Brukermedvirkning har også vært en sentral del av oppgaven og vil senere presenteres som en hovedkategori. I det følgende presenteres ulike erfaringer og holdninger tilknyttet ettervern både fra et brukerorganisasjonsperspektiv og et sosialfaglig perspektiv. Når jeg bruker ordet «et brukerorganisasjonsperspektiv» er perspektivet ment å presentere en brukerstemme med vekt på erfaringskompetanse.

Et gjennomgående emne i alle intervjuene har vært hvilke erfaringer og perspektiver man henviser til i definisjonen av hva et godt ettervern er og bør være. En viktig erfaring jeg bemerket meg underveis i intervjuene var opplevelsen av at brukerorganisasjonene fremmet en mer personlig og nærstående tilnærming til hva som danner grunnlag for et godt ettervern. Anette og Sara fra Nav og boligkontoret hadde mange samsvarende tolkninger, til tross for at deres fremstilling bar noe preg av et mer systemorientert perspektiv. Samlet sett ga alle informantene et utfyllende grunnlag for fremstillinger av hva som fremmer og hemmer kvaliteten av et godt ettervern. Det er ønskelig å påpeke at definisjonen av et ettervern ikke er entydig, men heller basert på et individuelt og behovspreget perspektiv.

Som nevnt innledningsvis ble bolig fremmet som selve nøkkelen i en ettervernsprosess. Det å ha en bolig å komme til etter endt behandlings- eller fengselsopphold ble løftet frem som det aller viktigste for både tidligere og aktive rusavhengige. Flere av informantene fra brukerorganisasjonene forklarte hvordan et varig og stabilt boforhold er grunnleggende for å fremme følelse av tilhørighet og trygghet i samfunnet. Noen av informantene var opptatt av å

løfte frem boligen som noe mer enn bare et tak over hodet. Det ble lagt vekt på at boligen må betraktes som et hjem og de verdiene som tillegges hjemmet. Det må ikke ses på som bare et sted å oppholde seg. Det å ha en plass å komme hjem til ivaretar noen primære behov hos individet. En trygg, varig og fast base som kan defineres som hjem fremmes i intervjuet som det mest elementære i en rehabiliteringsprosess for personer med rusutfordringer.

På spørsmål om hva som definerer et godt ettervern svarte flere av informantene fra brukerorganisasjonene følgende;

- *«Det er litt universelt tenker jeg fordi vi mennesker vi har på en måte behov for noen ting meningsfylt. Og det er klart at hva som oppleves som meningsfylt det kan jo variere. Det kommer jo helt an på hvem man spør, og hva hver trenger. Det trenger jo ikke være det samme man trenger i april som i oktober, vi er i utvikling hele tiden så behovene våre kan jo også endre seg»*
- *«Jeg tenker jo at et godt ettervern er noe som på en måte leverer det den enkelte deltaker eller bruker har behov for»*
- *«Et godt ettervern er at vi for eksempel besøker dem de siste månedene under soning og så hjelper dem i glipp-sonen»*
- *«Et godt ettervern starter med gode lavterskeltilbud på gata»*

To av informantene fra brukerorganisasjonene problematiserte forholdet til når og hva som er ettervernets rammebetingelser, de mener at når det stilles spørsmål til hva som definerer et godt ettervern er det viktig å avklare noen forventinger til et ettervern. Begge informantene løftet frem at ettervern starter mye lenger før etter. Den ene informanten kom med følgende kommentar: *«jeg tenker ettervernet det starter allerede når jeg tar første kontakten med rustjenesten, det er da vi begynner å bygge det»*. Kommentaren indikerer at det foreligger noen uavklare tilnærminger på hva et ettervern skal inkludere og når en ettervernsprosess starter. Flertallet av informantene nikket i enighet når ettervernet ble beskrevet å starte mye lengre før etter.

Anette og Sara fra Nav og boligkontoret var begge enig at de har en viktig funksjon inn i ettervernsarbeidet for rusavhengige. Begge arbeider etter lov om sosiale tjenester og tildeling av bolig som er sentrale funksjoner i en rusavhengigs tilfriskningsprosess. Anette fikk spørsmål om hva som gjør ettervernet i denne nordnorske kommunen bra, men hadde ingen direkte innvendinger. Hun svarte: «de gangene ettervernet fungerer er det fordi det er en plan fra begynnelse til slutt». Sara fra boligkontoret definerte ettervernet som en sammensatt prosess hvor ulike faktorer er avgjørende for om ettervernet kan hevdes å fungere tilstrekkelig.

7.1.1 Hvilke styrker og svakheter fremmer eller hemmer et godt ettervernsarbeid?

På spørsmål om hva som hemmer og fremmer et godt ettervern beskrev informantene ulike faktorer som bidrar til styrking og svekkelse av et ettervern. For brukerorganisasjonene er det særlig tverrfaglig kompetanse som trekkes frem som en viktig styrke. En av informantene beskrev at i et ettervern er det mange faktorer som berøres, om det være seg hjelp til bolig, hjelp til utdanning, arbeid, aktivisering eller økonomi. Det fremgår at det må være en forutsetning at tjenestene og tiltakene er rettet mot brukernes drømmer og fremtid.

Utgangspunktet må derfor være at man klarer å skreddersy individuelle planer i ettervernet slik at man tilrettelegger etter funksjonsnivå. Flere av informantene problematiserte at det mangler kompetanse på hvordan det er å arbeide med rusavhengige og sa at man ikke klarer å omfavne kompleksiteten rundt rusavhengigheten. En av informantene fortalte at det kreves forståelse og kunnskap om at rusen ofte er et symptom på andre problemområder og at fagpersoner må klare å se hva hver enkelt evner og har behov for.

På spørsmål om hvilke andre faktorer som er betydelig ble bolig igjen nevnt som en av styrkene ved et ettervern, det å ha et hjem å komme hjem til og ikke en midlertidig bolig. En av informantene forklarte at ettervernet starter da man tar den første kontakten med rustjenesten, og at man allerede her må starte planleggingen av et videre forløp, inkludert bolig. En annen informant føyde seg i rekken og forklarte at det er viktig at fagfolk er til stede og hjelper til i glipp-sonen, for eksempel i tiden før en utskrivelse. Det vektlegges at fagpersoner må klare å lukke noen svingdører slik at etterbehandlingen kan fungere når man

kommer på utsiden. Det indikerer blant annet hjelp til å søke bolig, få kontroll over økonomi og kartlegge bistandsbehov.

Anette snakket også om det med å tette noen glipp-soner. Hun mener at en viktig forutsetning for mestring er at man klarer å legge til rette slik at boligen står klar etter et endt behandlings- eller fengselsopphold. Hun sa blant annet at *«det vi ser gang på gang er at den ene natta på sofaen hos en kompis, der ryker det mye og det er helt unødvendig»*, hvor hun viste til tilfeller hvor pasienter blir skrevet ut uten en bolig klar. Eksempelet tyder på manglende samarbeid på systemnivå. Når jeg spurte om hvilke styrker ettervernstilbudet i denne kommunen har svarte Anette følgende;

- *«Jeg kan ikke si at det er noen spesielle styrker hvis man tenker på styrke som noe som består og som alle kan benytte seg av, så kan jeg ikke si at det er noe spesielt som utpeker seg fra mitt perspektiv. Men de gangene det fungerer så er det for at det er en god plan fra begynnelse og i overgangen til det videre forløpet, det er jo det som gjør at det fungerer det bra.»* (Anette, Nav)

Videre fortalte hun at for å styrke ettervernstilbudet i kommunen har man behov for et mer dynamisk ettervern som svarer til brukerens behov. Det omfatter blant annet boligtrening, oppfølging i bolig, praktisk bistand, hjelp til å huske/møte opp til avtaler, aktivisering og etablering av nettverk. Når vi pratet om oppfølging sa hun at det har betydning for brukerne om de har et profesjonelt nettverk med kontaktpersoner å forholde seg til. For Sara som jobber på boligkontoret i kommunen fortalte hun at det som fremmer et styrket ettervern er tilstrekkelig med varierte botilbud tilpasset ulike grupper med ulike typer utfordringer. Kommunen har behov for å kunne tildele en bolig som gjør tilfriskningsprosessen enklere og ikke vanskeligere for rusavhengige.

En av informantene fra brukerorganisasjonene fremmet også betydningen av det å ha et nettverk, og at det å ha noen å støtte seg til kan være vesentlig da mange har behov for oppfølging etter døgnbehandling. Det forklartes med at det handler om opprettholdelse av noen vaner og rutiner som er positive for livskvaliteten til den som kommer ut. Mange som har vært innlagt i døgnbehandling oven en periode blir ganske institusjonaliserte. De har hatt et fast rammeverk å forholde seg til, fast personale, faste medpasienter og et ressurssterkt

nettverk som inneholdt rutiner. Informanten fremmet aktivisering som et eksempel på en type oppfølging som er svært viktig og at:

- *«Aktiviteten i seg selv er ikke viktig, men det å ha en aktivitet som fører til at man gjør noe sammen med andre mennesker. Man føler tilhørighet og utvikler seg i samspill med andre. Og det gjør at man får mer innhold og man føler at folk på en måte har mer tillit til deg»* (Informant, brukerorganisasjon)

Han problematiserte at det ofte oppleves som at rusavhengige stakkarsliggjøres i den forstand at sosialarbeidere ikke har tro på den enkeltes oppnåelse eller mestring av målsetninger. Det handler i stor grad om å finne noe som erstatter den aktiviteten hvor man ruser seg, og at det da fungerer dårlig å ha fagfolk som sier *«nei dette får du ikke til for du har levd det livet du har gjort»* (Informant, brukerorganisasjon).

Videre i intervjuet berøres ordet rusfrihet og hvorvidt det tillegges et fokus på total rusfrihet i møte med tjenesten og opprettholdelse av et fungerende ettervern. To av informantene fra brukerorganisasjonene sa følgende;

- *«Det ble spurt om rusfrihet må være et mål, nei ikke det hele tatt. Det kommer jo an på hva den enkelte har som mål. Nå vet vi jo at hvis man har en ide om at man skal slutte med en av de 5 tingene man er avhengig av så har det en tendens til å fungere dårlig. Men det er jo den enkelte sitt mål man må forholde seg til. Om noen kanskje fortsetter å røyke cannabis med jevne mellomrom eller de bruker andre rusmidler så er jo det viktigste at den enkelte brukeren kommer dit han vil, altså til en bedre plass i hverdagen sin»* (Informant, brukerorganisasjon)
- *«Og så har jeg bare lyst å si det også, jeg synes ofte man har altfor stort fokus på det når man snakker om ettervern og rehabilitering og hele pakka så snakker man ofte om total rusfrihet. Og det er jo bare tull. Altså et ettervern skal føre brukeren dit han ønsker å komme i livet, altså til et bedre liv for den enkelte. Så et godt ettervern starter med gode lavterskeltilbud på gata og så bygger man trapp for trapp og kommer videre»* (Informant, brukerorganisasjon)

Sara understreket at boligkontoret har et viktig ansvar når det omhandler ettervern i kommunen ettersom det er boligkontoret som vurderer hvem som skal innvilges hvilken bolig. Hun mener at ansvaret er utfordrende da det er for få boliger i forhold til behov, og at det sårt mangler riktige typer boliger. Videre presiserte hun at ettervernet er en sammensetning av flere faser og at hun, likt som brukerorganisasjonene, mener at det ikke er et liv med total rusfrihet som skal være målet i et ettervern. Hun fortalte at det er viktig at selv om man er på ettervern så skal ikke fokuset være på selve rusen, men heller mot å stabilisere brukeren i den grad at de oppnår bedre livskvalitet for seg selv.

7.2 Boligsosiale utfordringer

I dette hovedkapittelet vil jeg med utgangspunkt i intervjuene med nav og boligkontoret se på noen av de boligsosiale utfordringene i en nordnorsk kommune. Oppgavens problemstilling legger særlig vekt på å fremme boligsosiale utfordringer i henhold til ettervern. Når vi prater om problemstillinger tilknyttet det boligsosiale arbeidet i kommunen fortalte Anette at mange av utfordringene er bundet til følelsen av at rusavhengige blir stemplet som «en type annenrangs borgere». Hun trakk frem at det pågår en diskusjon om hvem er de bostedsløse og hva er behovene deres som er preget av at de bostedsløse ikke ønsker en plass å bo. Hun fortalte at;

- *«Det stemmer nok at det finnes personer i kommunen som klarer seg selv, og de oppsøker heller ikke hjelp. Men de som oppsøker hjelp er jo de som vi treffer, og de gir velig sterkt uttrykk for at de ønsker er hjelp, et hjem, en bolig eller en base. Jeg opplever at vi må bruke en del tid på å etterspørre hvem er disse menneskene som ikke ønsker et sted å bo, for de treffer ikke vi i vår jobb. De som kommer til meg for å søke om midlertidig bolig ønsker jo hjelp.» (Anette, Nav)*

Anette hevdet at for å komme i posisjon til å arbeide med boligsosialt arbeid og for å få et forpliktende samarbeid lokalt så må en del av denne diskusjonen bort. Noe av det hun syns er utfordrende er at det forventes at bostedsløse er en homogen gruppe, noe som ikke samsvarer med realiteten i det hele tatt. Hun la frem at selv om de har noen fellestrekk kan man ikke si at 50% av de bostedsløse trenger dette og den andre halvparten trenger noe annet. Hun trakk frem et eksempel hvor boliger til personer med ROP-lidelse fremmes som en alvorlig mangel.

På spørsmål om Anette tenkte at det mangler kompetanse rundt kompleksiteten av et rusmisbruk er svarte hun; *«ja, det er slående hvor lite helsekompetanse det er i Nav, fordi om man ikke forstår hvor folk kommer fra så kan man heller ikke behandle dem på en hensiktsmessig måte»*. Hun mener at man ikke klarer å være dynamisk nok i hele prosessen og at mange fagpersoner sliter med å se personen bak rusen og rusproblemene. Det pektes på at mange av brukerne kommer fra ekstreme forhold hvor flere er vanskjøttet, misbrukte eller voldsutsatte. De har ikke blitt plukket opp og fått den hjelpen de trenger, noe som allerede er en kjempesvikt fra systemet. Hun forklarte at det er klart at det påvirker deres evne til å danne relasjoner og tilknytning til omgivelsene og andre voksenpersoner.

En annen boligsosial utfordring Anette fremmet var at heller ikke boligkontoret klarer å følge opp kompleksiteten rundt et boforhold for en rusavhengig. Hun pekte på at det ikke er tilstrekkelig med kompetanse på å møte de svingdørene som følger et rusbruk og at hjelpebehovet og boevne kan endre seg fra tid til annen. Manglende forståelse og tiltak i boligen kan føre til at brukere havner i boligkøen på nytt da den tiltenkte boligen ikke passer lengre. Hun beskrev at det for eksempel mangler boliger tilpasset de mest hardbarkede rusavhengige som har 30 til 40 år tilbakelagt i rusmiljøet. Ofte er det personer med historikk tilknyttet vold og skadeverk og hvor de kanskje ikke egner seg til å bo i ordinære boliger eller nabolag. Resultatet av manglende differensierte botilbud fører til at rusavhengige blir boende i midlertidig bolig mye lengre enn hva som er hensiktsmessig og forventet.

Når vi pratet om mangel på boliger pekte Anette på ghettofisering som en boligsosial utfordring i kommunen. Hun la frem at mange brukere er var på hvor de får tilbud og at de står i fare for å få tildelt en bolig i et område hvor de ikke ønsker å bo eller som er trygg grunnet forholdene. Anette sitter selv i tildelingsutvalget hvor hun sa at man selvsagt prøver å unngå slike situasjoner, men at noen av boligene dessverre er plassert innenfor disse geografiske områdene som defineres som ghetto. Hun fortalte videre at det ikke hjelper på at det er treghet i systemet hos boligkontoret når en person velger å takke nei til en bolig i påvente av et nytt tilbud, eller ikke har en bolig å komme ut til når de kommer fra behandling.

Sara mener at en av tingene som svekker ettervernet i kommunen er at man etter endt behandlingsopphold står i fare for å bli plassert i et miljø man ikke ønsker selv, eller som boligkontoret tenker at ikke er det rette miljøet. På grunn av manglende tilbud til den enkelte

bruker kan man risikere å plasseres i en bolig hvor nettverket og miljøet kommer for tett på. Faren for at man går tilbake i gamle spor blir høy og Sara mener at det skal sterk rygg til for å takke nei eller distansere seg i slike situasjoner og hevder at en slik rygg har man ikke i en ettervernsprosess. Hun trakk også frem en boligsosial utfordring i henhold til leieavtaler i borettslag, nabomiljø og vandalisering av bolig. I noen tilfeller har kommunen måttet tvangsselge boliger som har ført til at man står igjen med ytterligere begrenset tilbud. Boligkontoret beskriver å ha mistet mange rus- og psykiatriboliger som ikke er bygd opp igjen.

En av informantene fra brukerorganisasjonene ønsket å legge vekt på at noen av de boligsosiale utfordringene som ligger hos fagpersoner. Han pekte på utfordringer i henhold til aksepten ved det å ruse seg, hvem man er som rusavhengig eller i hvilken grad man ruser seg. Han sier blant annet at:

- *«Man har jo de samme rettighetene uansett om man ruser seg eller ikke. Altså rusen eller ikke rusen er på en måte ikke et kompromiss. Men sånn fremstår det jo for noen fagfolk og erfaringskonsulenter, det virker som de tror de kan velge hvem de vil behandle. Du skal jo oppfylle rettighetene til den enkelte innbygger i den kommunen du bor.»* (Informant, brukerorganisasjon)

En av de andre informantene fulgte opp i samtalen og pekte på forskjellen mellom det å ruse seg hver dag fremfor å ta en joint i uken, eller å ta sa seg en sekser øl i uken fremfor en sekser øl hver dag. Han mener at:

«Det er noen nyanser her som vi som vi på en måte må lære oss å se. Det er faktisk ikke sånn at en gang rusavhengig alltid rusavhengig, en gang alkoholiker alltid alkoholiker, nei det stemmer ikke. Ja for noen, men ikke for alle.» (Informant, brukerorganisasjon)

7.2.1 Boliger tilpasset den enkelte bruker

På spørsmål om hvordan Anette ville beskrive boligmarkedet i kommunen svarte hun:

- *«Veldig vanskelig. Både privat og kommunalt, det er kjempeutfordrende. Det er veldig stor mangel på kommunale boliger, og det som kommunen mangler og har manglet i*

mange år er differensierte boliger. Fordi alle kan ikke bo i borettslag, men det er kanskje det som er enklest å skaffe av veie. Vi mangler fornuftige boliger til personer med ROP-lidelse som har alvorlige utfordringer. Det mangler boliger for rusavhengige som mestrer rusen en periode og en annen periode ikke så godt. Nabolag som tåler det hvor det ikke blir bråk og nabokrangler» (Anette, Nav)

Når vi pratet om boliger til personer med komplekse utfordringer, slik man ofte ser hos personer med ROP-lidelse, fortalte Anette at situasjonen er alvorlig. Hun fremmet at boliger til personer med ROP-lidelse i kommunen ikke er tilrettelagt eller forsterket på noe vis, og at de ofte henvises til hybelhus med ekstremt lav standard. Sara understreket at kommunen har flere gode tiltak for personer med ROP-lidelse men at det likevel ikke er nok. Hun pekte også på et behov for flere boliger til personer med kombinert tung rus og psykiatri.

Brukerorganisasjonene hevdet at mangel på boliger tilpasset den enkelte også kan ses i sammenheng med mangel på brukerstyrte tiltak. Brukerstyrte tiltak handler om å ha et tilbud som går utover kommunal eller midlertidig bolig. Informantene forklarte at det for noen er mer hensiktsmessig med en slikt løsning og at tillitten og forutsetningene for å lykkes vil være høyere for noen rusavhengige i et brukerstyrt tiltak. Det fremheves en følelse av at kommunen har en sjekklister hvor de haker av for gjort, gjort og gjort, men så sitter brukeren igjen og ikke har fått noe av det den selv har behov for eller trenger for at det skal gå bra. I prat om brukerstyrte tilbud i kommunen svarte Sara at det er vanskelig da det ofte krever mye ressurser, men at verdien av arbeidet og samarbeidet med brukerorganisasjoner i sum er positivt.

7.2.2 Midlertidig bolig

Som nevnt i oppgavens teoretiske rammeverk er sosialtjenesteloven den eneste loven som sikrer norske borgere «rett på bolig». Boligen du sikres er et midlertidig husvære i påvente av kommunal bolig, og for bostedsløse som henvender seg til Nav skal få et botilbud innen 24 timer. Anette forklarte at en midlertidig bolig er et husvære hvor du skal kunne sove, lage deg mat og leve et tilnærmet normalt liv. Hun presiserte at ca. 80% av de som bor i midlertidig bolig i denne nordnorske kommunen er rusavhengige og er en helt klart overrepresentert gruppe bostedsløse. De fleste er i aldersgruppen mellom 35 og 45, men de yngste som

kommer for å søke midlertidig bolig er 19 år. Hun fortalte at Nav høsten 2022 hadde over 50 personer i midlertidig bolig og at tallene ikke har vært så høye på mange år.

Problemstillingen mener Anette er knyttet til treghet i systemet og at brukerne ikke får rett hjelp til rett tid. De som plasseres i midlertidig bolig er ofte personer som har behov for noe annet enn hva Nav kan tilby. De har behov for det husrommet, men de har også behov for en form for oppfølging i boligen sin. Hun trakk frem at kommunen per i dag ikke har noen bemannede hybelhus hvor brukerne kan få praktisk bistand, hjelp til påminnelse av avtaler eller andre aktiviteter mens de er i påvente av kommunal bolig. De får heller ikke god nok sikkerhet i henhold til situasjoner som kan oppstå i forbindelse med rusmiljøet. Anette ønsker å understreke at det mangler et krisehjem for rusavhengige kvinner i kommunen og at sikkerheten og livssituasjonen for kvinnene ofte er svært utfordrende. Hun mener at Nav alene ikke klarer å ivareta de mest utsatte bostedsløse, dermed krever det handling fra kommunen.

På spørsmål om hvordan Anette vil beskrive et vellykket rehabiliteringsløp og hvilke faktorer som er avgjørende for de rusavhengige svarte hun;

- *«Nei jeg tenker at siden vi snakker om bolig og boligsosialt arbeid så er det enten man løslates eller skrives ut så har man en varig bolig som man vet man skal til. Der har man tingene sine, man har en base hvor man kan være trygg og låse døren sin. Det tror jeg er veldig viktig for det vi ser med de som vi på nav treffer som skrives ut, om det er rus og psykiatri, somatikk eller løslatelse, og så tildeles en midlertidig bolig så har det en veldig negativ effekt på deres rehabilitering.» (Anette, Nav)*

Hun understrekte manglende samhandling i kommunen og samarbeid med spesialisthelsetjenesten som skriver ut pasienter fra behandlingsopphold. Hun viste til et eksempel hvor en pasient ble skrevet ut fra langtidsbehandling og kom på trappen til Nav en ettermiddag for å be om hjelp. Personen stod da uten bolig, uten penger til mat og uten medisiner som vedkommende var satt på. Når Anette da forsøkte å henvende seg til den aktuelle institusjonen fikk hun til svar at pasienten er utskrevet så de kan ikke hjelpe. Nav er da den eneste plassen å henvende seg til og hvor det eneste alternativet er å plasseres rett inn i en midlertidig bolig. Dette fremmer ingen mestringsfølelse for personer som har jobbet hardt med egen tilfriskning og effekten av midlertidig bolig forklares slik;

- *«Det vi ofte ser er at midlertidig bolig har destabiliserende på den enkeltes situasjon. Den psykiske helsen kan bli veldig mye dårligere og det er vanskelig å ha kontroll over rusen. Enten det handler om å holde seg rusfri eller det å mestre rusen.» (Anette, Nav)*

En informant fra brukerorganisasjonene vektla også den destabiliserende effekten midlertidig bolig har for en person. Hun forklarte i samtalen at hun ønsker å bytte bort ordet bolig med hjem og at hjem for hver og en av oss kan fremstå veldig forskjellig. Mens noen har behov for personalet tilknyttet hjemmet vil andre ha hjemmet helt for seg selv, og det er her man må se på midlertidig bolig. Midlertidig bolig medfører en usikkerhet og utrygghet, man vet ikke hvor lenge man skal bo der, man vet ikke når man skal ut og hvor skal man videre. For noen blir tiden i midlertidig bolig så lang at man begynner å etablere et forhold til boligen som et hjem, mens i andre situasjoner forverrer rusbruken og den psykiske helsen seg grunnet ytterligere usikkerhet i livssituasjonen.

Sara likt som Anette trakk frem at det manglende samarbeidet mellom boligkontor og institusjon fører til at flere personer kommer for sent i boligkøen og dermed havner i midlertidig bolig. Hun la videre frem midlertidig bolig som et utømmelig behov og begrunner det med at personer som bor i midlertidig bolig kan bli boende samtidig som de takker nei til en kommunal bolig. Hun fortalte at noe av det som er problematisk i henhold til midlertidig bolig er at det fremstår som det brukes for mye og at fasilitetene gjør det attraktivt å bli boende. Utgangspunktet burde vært å få personer over i et varig botilbud først, for så å jobbe ut fra forutsetningene man har fremfor å bli boende i en midlertidig bostedsløsning. Hun påpekte at situasjonen er utfordrende, og at noe av grunnen til at mange bor i midlertidig bolig også bunner ut i den totale mangelen på nok variere boliger og at boligkontoret ikke har et bredt nok spekter i typen boliger de ønsker å tilby.

7.3 Samarbeid mellom ulike kommunale enheter

Boligsosialt arbeid i praksis brer seg over flere ulike enheter innen helse- og omsorgssektoren. Samarbeid på systemnivå foregår mellom forskjellige kommunale enheter og er viktig for å etablere et helhetlig ettervernstilbud for den enkelte bruker. På spørsmål om hva et tverretattlig samarbeid har å si for et vellykket rehabiliteringsforløp svarte Anette at det har alt å si. Hun mener at samarbeidet mellom de ulike kommunale enhetene fører til større

robusthet hos sosialarbeiderne i møte med kompleksiteten og avvisningene man møter på veien. Hun forteller at det mangler en aksept for de svingningene som er naturlig i et forløp, og at ofte avsluttes et samarbeid på bakgrunn av at brukeren ikke åpner døren når det er forventet. Det mangler retningslinjer og forståelse for hvordan håndtere svingningene som medfølger et aktivt rusbruk. Anette mener at brukerne blir overlatt til seg selv.

Når samarbeidet mellom kommunen og spesialisthelsetjenesten problematisertes fortalte Anette at det fremgår fare for at pasienter som blir skrevet ut fra behandlings- eller fengselsopphold står uten bolig. Hun begrunnet manglende samhandling med et eksempel fra en rekorduke hos Nav hvor det kom fire pasienter på en uke, alle uten bolig eller plan for bolig. For å kunne verne om brukernes rehabilitering, mestring og livskvalitet kreves det tilstrekkelig samhandling mellom behandlingspost, Nav og boligkontor. Anette mener at mentaliteten hos noen av tjenestene er at «har du ikke en bolig klar ved utskrivelse så følges du bare til Nav». Hun spurte seg hvilken livskvalitet det fremmer og mener at de kommunale enhetene bidrar til å opprettholde stigma rundt rusavhengige.

Sara pekte også ut mangler ved et helhetlig samarbeid i kommunen, da særlig med henblikk på tildeling av bolig. Hun fortalte at mange av pasientene som kommer fra institusjon og som har fått tildelt en bolig underveis i behandlingsforløpet blir sendt til en tilvisningsbolig. Her ventes dem forventinger, papirarbeid, depositum og krav i henhold til leie av bolig. Hun beskrev hvordan systemet ikke er tilrettelagt for helheten av gruppen bostedsløse og fortalte om tilfeller der noen av de som sendes til en tilvisningsbolig «ikke engang har bankkonto». Det er flere elementer som må være på plass før du kan overflyttes i en permanent bolig. Hun mener det mangler et bevisst forhold til slike problemstillinger og at problemstillingen kan reflekteres tilbake til det ansvaret man har i oppfølgingsplikten etter et institusjonsopphold.

I NOU (2011:15, s. 23) «Rom for alle» står det at boligsituasjonen for personer som skrives ut fra et opphold i spesialisthelsetjenesten har betydning for ettervern. De trekker frem at en god boligsituasjon har betydning for verdighet og helsesituasjonen for de rusavhengige. Likevel kritiserte Sara kommunens samhandling og mener at et av problemene med samarbeidet er bundet til at institusjoner ofte planlegger en utskrivelse ut fra eget behov. Hun mener at institusjonene glemmer å kontakte kommunen i tilstrekkelig grad og at det er behov for en innskjerping for å kunne redusere noen boligsosiale utfordringer. Hun forklarte at når

pasienter først blir skrevet ut, for så å søke bolig, økes sannsynligheten for å havne bakerst i køen samtidig som man er i en rehabiliteringsprosess. Det fungerer ikke.

Videre fortalte Sara at det tverretatlige samarbeidet forutsetter at man klarer å ferdigstille en bolig til pasienten kommer ut. Om det gjelder en treningsleilighet eller en leilighet hvor man kan kartlegge behovene for hvem man er som beboer, så klarer man iallfall å følge de opp til en viss grad. Hun beskrev at problemene ofte oppstår når man tildeler en bruker uten boevne en ordinær bolig, men hvor de egentlig har behov for oppfølging av personal eller døgnbemanning. Samhandlingen kreves ikke bare mellom boligkontor og spesialisthelsetjenesten, men mellom alle tjenestene innen seksjon for psykisk helse- og rus.

I kjølvannet av kommunalt samarbeid blir det stilt spørsmål til om det er noen spesifikke ting Anette tenkte kunne vært utviklet eller forbedret i kommunen. Hun pekte på et behov for bedre samhandling og planlegging rundt bostedsløse. Når kommunen skriver inn eller planlegger pasienter til korte eller lengre behandlingsopphold bør det allerede da sikres at de har en bolig å komme ut til. Hun problematiserte at det fremgår et skille mellom personer med et komplekst hjelpebehov og mange timer vedtak og gruppen bostedsløse. Hun mener at de som blir betraktet som bostedsløse og som befinner seg i midlertidig bolig ofte mangler eller har ingen tjenester rettet mot dem. Det fremgår manglende ivaretagelse og kartlegging av brukere med sammensatte behov i gruppen bostedsløse.

7.3.1 Hvordan organiseres boligsosiale tiltak i en nordnorsk kommune?

Både Anette og Sara fortalte at det boligsosiale arbeidet i kommunen er et samarbeid mellom Nav, boligkontor, sosialmedisinsk senter, forvaltningskontor, politi, Frisvold (anonymisert lavterskeltilbud), flyktningetjenesten og seksjon for rus og psykiatri. Samarbeidet opptrer oftest på saksbehandlernivå hvor man for eksempel har tildelingsmøter mellom et boteam fra Nav, en representant fra enhet for rus og psykiatri, forvaltningskontoret og enhetsleder fra boligkontoret, Sara. Her er oppgaven deres å se på hvilke boliger de har tilgjengelig, hva som kreves og forventes for å kunne bo i boligene, hvem de har på søkerlisten og hvem som er aktuell å innvilge tilbud til. Møtene omfatter også drøfting av ulike tiltak slik at de kan se om det er noen plasser man behøver å være ekstra oppmerksom.

I situasjoner hvor det fremgår et tjenestebehov hos brukeren fortalte Sara at det tas opp til vurdering hvor de ser på muligheten for å opprette samarbeid med et FACT-team. FACT står for «Flexible Assertive Community Treatment» og kan oversettes til aktivt oppsøkende behandlingsteam i lokalmiljøet. FACT består av et tverrfaglig team hvor fokuset legges til recovery og brukermedvirkning i møte med brukerne. Utover FACT fortalte Sara at de arbeider tett med Frisvold og at samhandlingen mellom Frisvold og boligkontoret er kjempeviktig for brukerne. Det trekkes frem at køene hos Frisvold blir lengre og lengre og at det er behov for flere lavterskeltilbud i kommunen. Frisvold som lavterskeltilbud gir også innstillinger og tildeler noen typer boliger i ettervernsarbeidet. Hun la frem at de ofte kobles på banen hvis en person med rusutfordringer blir plassert i en bolig som ikke nødvendigvis er tiltenkt rus og psykiatri.

For Anette fremstår det boligsosiale arbeidet i kommunen fragmentert. Hun fortalte at ansvarsområdet for tildeling av bolig blir delt når boligkontoret tildeler noen boliger, forvaltningskontoret tildeler noen boliger og så har man for eksempel en helt annen avdeling som har ansvar for drift og vedlikehold. Hun mener at systemet ikke er tilpasset denne målgruppen og at man ikke kan forvente at de skal mestre å ordne seg en legeerklæring, inntektsopplysninger eller dokumentasjon på helse og økonomi. Kravene for tildeling av bolig fremstår for komplisert for brukergruppen og Anette beskrev at man er avhengig av samhandling mellom enhetene for at en bruker skal kunne flytte inn eller ut av en bolig. Anette hevdet at slik systemet er bygd opp i dag ikke fungerer hvor hun ønsker en utvikling i kommunens boligsosiale arbeid.

Sara trakk frem at det boligsosiale arbeidet i kommunen har blitt forbedret de siste årene, og at man har vært heldig som har hatt politikere med boligsosialt arbeid på dagsorden. Verdien av å ha de rette boligene har kommet tydeligere frem og man har sett et behov for et mer differensiert botilbud. En av informantene fra brukerorganisasjonene beskrev at det boligsosiale arbeidet i kommunen har gode hensikter, men i stor grad mangler handlingskraft. Han fortalte om et tidligere prosjekt hvor han har vært med på å utvikle en ny boligsosial plan for kommunen som ikke har blitt fulgt opp i ettertid. Utgangspunktet for planen var å dele kommunen inn i tre til fire soner slik at folk skulle kunne ønske hvor de ville bo, videre hevdet han at kommunen aldri begynte å bygge etter denne planen.

7.4 Brukermedvirkning

Som tidligere nevnt finner vi i Norge retten til brukermedvirkning nedfelt i pasient og brukerrettighetsloven. Brukermedvirkningens forankring i sosialt arbeid har som formål å sikre hver enkelt bruker rett til medvirkning og samhandling i egen situasjon. På spørsmål om det tilrettelegges for brukermedvirkning i tildeling av midlertidig bolig svarte Anette at «vi er ikke veldig flinke på Nav». Hun fortalte at der hvor man har en klar plan forsøker man innenfor gitte rammer å støtte opp under brukerens plan og fremgang. Hun sa følgende:

- *«Hvis planen for eksempel er å ruse seg så er jo det en enkel plan å få til. Men brukermedvirkning handler jo om det å avklare noen forventinger og se på hvor stort spillerom man har når de kommer inn i et tildelingsmøte.»* (Anette, Nav)

I samtale med brukerorganisasjonene kom det frem at brukermedvirkning er et komplekst verktøy som i liten grad vektlegges i møte med sosialarbeidere. En av informantene som er tidligere rusavhengig fortalte i henhold til brukermedvirkning følgende:

- *«Jeg trenger fagfolk som jeg får god relasjon til og som tør å utfordre meg til å finne frem til de beste løsningene som passer meg. Jeg tenker det er en viktig del som vi ofte overser og det er at fagfolk enten er for aggressive eller så tør de ikke å utfordre meg nok. De er redde for å tro over noen grenser eller et eller annet. Men hvis ikke jeg blir utfordret litt så står jeg jo på stedet hvil og jeg trenger det for å utvikle meg»* (Informant, brukerorganisasjon).

Det kan virke som at begrepet brukermedvirkning ser fint ut på papiret og i fagbøker, men at det blir utfordrende å etablere i praksis. Det blir i alle de tre intervjuene diskutert brukermedvirkning hvor brukermedvirkning fremmes som noe vi trenger mer av i tjenestene våre, da spesielt med i arbeid med ettervern. Jeg skal i det følgende legge frem hvordan brukermedvirkning kommer til uttrykk i denne nordnorske kommunen.

7.4.1 Fremgår det brukermedvirkning i arbeid med tildeling av bolig for rusavhengige i en nordnorsk kommune?

Anette presenterte brukermedvirkning som vanskelig å gjennomføre for Nav i kommunen det forskes på. Det mangler kompetanse, ressurser og samarbeid på system og brukernivå. Hun fortalte at den eneste brukermedvirkningen som er mulig å få til innenfor Navs rammer er lagt til kartlegging og forventningsavklaring, men at det utover det er vanskelig. Når det stilles spørsmål til om det er ønskelig med økt brukermedvirkning i det boligsosiale arbeidet i Nav, da med vekt på tildeling av midlertidig bolig, svarte hun:

- *«Ja, men det er jo igjen da hvilke rammer har man da for å sette det man har medvirket til ut i livet. For jeg tenker at det er ikke meningen at folk skal være i midlertidig bolig. Jeg skulle ønske vi hadde litt mer å spille på og at vi også kunne differensiere våre botilbud bedre. Det mangler for eksempel et krisesenter for damer i aktiv rus, de kommer jo på trappen hos oss.»* (Anette, Nav)

Det blir problematisk med brukermedvirkning når det ikke finnes et bredt tilbud av boliger til personer med rusavhengighet og hvor utgangspunktet er en kortvarig og midlertidig bostedsløsning. Arbeidet med brukermedvirkning blir da å se på hvordan man møter brukerne ute i mottaket og om man klarer å ivareta dem og legge til rette for samtalen på best mulig måte. Mange av brukerne som kommer til Nav er gjengangere og har historikk som sier noe om hvem dem er som beboere. Oppgaven blir jo da å kartlegge hvor brukeren er nå, hva ønsker dem og hva er planen deres.

I intervju med boligkontoret fortalte Sara at brukermedvirkning er vanskelig å praktisere da det er for få boliger å ta av. Man må stille seg selv noen spørsmål om i hvor stor grad har man råd til å la folk søke om en bolig for så å takke nei. Problemet oppstår oftest når de får et nytt tilbud igjen, og så takker de nei til dette også. Hun mener det i liten grad lar seg gjøre å inkludere brukermedvirkning i slike tilfeller, men at det i den grad det er mulig så ønsker man å få det til. Det de ofte opplever er at de ikke har den boligen brukeren ønsker og at det da blir vanskelig å imøtekomme brukerens behov.

Sara trakk frem tilfeller hvor brukere har takket ja til en bolig som ikke nødvendigvis har vært til brukerens beste, men fordi at de ønsker å bo i det og det området så har de takket nei til en

annen bolig. Boligen de takker nei til er oftest den boligen boligkontoret mener er mest gunstig for personens rehabilitering. Dette kan ses i sammenheng med et destabiliserende nærmiljø hvor rusen kommer for tett på, det er ikke alltid slik at brukeren selv klarer å se disse nyansene. Om utvikling av brukermedvirkning i kommunen svarer hun:

- *«Jeg tenker at vi har mye å gå på i forhold til det her med å bruke tid på det å klargjøre ulike valg og konsekvenser av valg, sånn at den enkelte kan ta et informativt valg som ikke er basert på følelser, men rett og slett basert på kunnskap om konsekvensene. Det har jeg veldig sansen for, for det handler jo om at det er veldig lett å bli moraliserende, men jeg tenker at det er ikke moraliserende vi skal være, men vi skal ansvarlig gjøre at du må ta noen aktive valg selv. For det første så eier du ditt eget valg og da er det lettere å klare å holde det enn hvis du på en måte ja.. så der tenker jeg at vi absolutt har noe å gå på»* (Sara, boligkontor).

Brukermedvirkning har mange ansikter og skal inngå i alle deler av et samarbeid mellom bruker og sosialtjeneste. Sara utdyper at boligkontoret har et ansvar når det kommer til utvikling av nærmiljø og at ansvaret handler om å klargjøre noen retningslinjer. Man må spørre brukerne hvordan vil du ha det her, hva skal til for å få det sånn og sånn og hva skjer om vi ikke klarer det. Sammen med brukerne ønsker man å etablere noen regler og rutiner som gjør dem i stand til å forstå konsekvensene av å ikke forholde seg til dem. Gevinsten blir eierskapet de får til det og det blir tydeligere at man har tatt et bevisst valg i forhold til hva.

7.4.2 Samarbeid med brukerorganisasjoner – en brukerstemme

I den nasjonale strategien «Alle trenger et trygt hjem» for 2021-2024 står det at brukerorganisasjoner er viktige talerør innen det boligsosiale feltet og at regjeringen skal legge til rette for et økt samarbeid med brukerorganisasjoner. Når det stilles spørsmål til hvordan kommunen tilrettelegger for dette samarbeidet svarte Anette «det kjenner jeg ikke til, vi er ikke involvert i noe sånt». Når man ser på brukerorganisasjonene og deres posisjon på feltet stilles det spørsmål til om Anette tenker at de kan bidra med noe inn i arbeidet Nav utfører:

- *«Ja absolutt. Det er jo en selvstendig del i debatten om hva som er viktig. Vi bruker jo det når vi skal fortelle om utfordringen vi opplever med brukerne og så bruker vi jo da*

å fortelle om hva brukerne igjen forteller til oss. Sånn at å kunne ha fått det inn i et system tror jeg ville vært veldig positivt for å synliggjøre hva de trenger og hva vi egentlig ikke kan tilby dem.» (Anette, Nav)

Anette mener at det mangler en tydeligere brukerstemme i arbeid med- og utviklingen av boligsosiale tiltak. Problemstillinger retter seg mot stigmatisering hvor flere av utfordringene kan knyttes til stigma og diskreditering av brukergruppen. I forbindelse med en ny boligsosial plan for kommunen er Anette plassert i en arbeidsgruppe som skal presentere noe om de bostedsløses posisjon. Hun problematiserte at det ikke fremgår noen representanter fra brukerorganisasjoner i denne arbeidsgruppen.

Brukerorganisasjonene diskuterte også dette med et faglig perspektiv på hva som er til det beste for brukerne. En av informantene trakk frem:

- *«Jeg tenker vi er inne på noe viktig når man tenker at fagfolk kanskje ser på hva som er best og hva som er løsningen ut fra et fagfolk perspektiv, og med all respekt garantert i beste mening. Jeg tror jo at de aller fleste vil hjelpe, men så glemmer man hva hjelp er, og er det jeg selv tror er hjelp den viktigste hjelpen for den som skal hjelpe?» (Informant, brukerorganisasjon)*

Det fremheves viktigheten av å gi brukerorganisasjonene en stemme inn i hva som skal definere «det beste» for brukeren. Det kan for eksempel ses i sammenheng med det å definere rusavhengige som en homogen gruppe. Det blir problematisk når fagfolk skal presentere det beste for brukerne som en type universal mal for et fungerende liv, enten med eller uten rus. Brukerorganisasjonene la frem at der hvor kommunene er bundet til et offentlig regelverk kan organisasjonene fremstå som løse kanoner. Brukerorganisasjonene ønsker at stemmen deres ikke skremmes bort i tverrfaglige avgjørelser. Det beste rådet de har til kommunene er å gi tillit til organisasjonene og ha tro på at det går an å få til et samarbeid.

8 Diskusjon

Hensikten bak denne studien har vært å undersøke hva som definerer et godt ettervern og hvilke faktorer som er avgjørende i en rehabiliteringsprosess for rusavhengige. Jeg har hatt

særlig fokus på boligsosialt arbeid og fremmet bolig som den mest elementære faktoren for livskvalitet og mestring. Jeg har intervjuet ledende fagpersoner som arbeider etter lov om sosiale tjenester og tildeling av bolig i en nordnorsk kommune, samt brukerorganisasjoner fra rusfeltet. I det forgående kapittelet presenterte jeg datamaterialets funn basert på fire hovedkategorier og underkategorier. I dette kapittelet vil jeg ta for meg teoriene recovery, empowerment og brukermedvirkning, samt tidligere forskning og øvrig litteratur opp mot resultater fra egen analyse. Basert på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål ønsker jeg i det følgende å diskutere studiets viktigste funn ved å se på tre overordnede temaer: ettervern, samhandling og brukermedvirkning.

I teorikapittelet har jeg redegjort for recovery og empowerment som to begreper som inneholder faglige tilnærminger som er viktig i henhold til ettervern. Det har opplevdes interessant å utforske hvordan sosialfaglige ansatte og brukerorganisasjoner beskriver ettervernet og tjenestene med utgangspunkt i et recoveryperspektiv. Et av forskningsspørsmålene har vært *«hva innebærer et ettervern med gode boligsosiale tiltak?»*. Recoverybegrepet blir hos Karlsson og Borg (2017, s 10-11) beskrevet som en sosial tradisjon som har som mål å skape endringer i helse-, sosial-, og velferdsordninger. Vi finner recovery forankret i helse- og sosialfaglig praksis så vel som politiske føringer. Fokuset retter seg mot brukermedvirkning og opprettholdelse av livskvalitet med fokus på endring og samhandling. Forhold som er av betydning for et ettervern inkluderer de samme faktorene som har betydning i en persons recoveryprosess. For Karlsson og Borg (2022, s. 25) dreier det som om forhold som levekår, livssituasjon, nettverk, mestring, psykisk- og fysisk helse, aktivisering og bolig.

Hovedfunnene i studien peker på bolig, samhandling og brukermedvirkning som de viktigste pilarene ved et ettervern. For en av informantene fremstår ettervernets rammebetingelser som noe uklart hvor det pekes på at et godt ettervern i første rekke må avklare noen realistiske forventninger. Bolig og et stabilt boforhold ble hos brukerorganisasjonene beskrevet som selve fundamentet for følelsen av tilhørighet i samfunnet. Brukerorganisasjonene mente at et godt ettervernet må gjenspeile brukernes drømmer og fremtid. Sara fra boligkontoret beskrev ettervernet som en sammensatt prosess bestående av ulike faktorer, mens Anette fra Nav pekte på manglende styrker hos ettervernet i denne nordnorske kommunen. Det ble i

intervjuene hevdet at en av forutsetningene for å kunne mestre en rehabiliteringsprosess er knyttet til bolig og at boligen må stå klar etter endt behandlings- eller fengselsopphold.

Funne viser gjentatte ganger til bolig som grunnleggende for et godt ettervern. Samtidig blir bolig fremmet som en av de største boligsosiale utfordringene i møte med rusfeltet og tjenester rettet mot rusavhengige. Utfordringer ble hos flere av informantene knyttet til manglende ressurser og samhandling mellom ulike kommunale enheter. Sara og Anette understreket begge i hver sitt intervju en akutt mangel på boliger, tilpassende boliger etter behov og differensierte botilbud i kommunen. Mangelen på kommunale boliger ser ut til å resultere i at bostedsløse og pasienter som blir utskrevet fra behandling havner i midlertidig bolig hos Nav. Funnene peker på manglende oppfølging, planlegging og samhandling mellom de kommunale enhetene og hvor en slik mangel skaper risiko for bostedsløshet. Rusavhengige viser seg overrepresentert blant bostedsløse og blir ofte boende i midlertidig bolig lengre enn forventet botid på tre måneder. Slik det fremgår av funnene skyldes situasjonen mangelen på egnede boliger for den enkelte, tilstrekkelige tjenester og tverrfaglig kompetanse. Anette sammen med brukerorganisasjonene fremmet midlertidig bolig som et uverdige tilbud med en destabiliserende effekt for rehabilitering.

I den nasjonale strategien «alle trenger et trygt hjem» står det blant annet:

- Hver femte bostedsløse ved forrige telling kom fra fengsel eller institusjon. Når pasienter skrives ut fra tverrfaglig spesialisert rusbehandling er et godt samarbeid med mellom spesialisthelsetjenesten og kommunen avgjørende for at den det gjelder skal få et godt bolig- og tjenestetilbud. (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 19).

Målsetningen for velferdsstaten har vært å flytte bostedsløse fra midlertidige bostedsløsninger inn i varig bolig (Halvorsen et al., 2013, s. 65). Durbin et al. (2019, s. 1053-1054) diskuterer i sin forskning hvordan en stabil boligsituasjon med gode støttenettverk er avgjørende for bostedsløse. I studien viser de til hvordan et boligprosjekt på 24-måneder økte nivåer av motstandskraft (resiliens) og reduserte nivåer av opplevd stress blant bostedsløse med sammensatte utfordringer. I redegjørelsen av recoveryorientert praksis trekker Karlsson og borg (2017, s. 82) frem at sosialfaglig praksis skal romme mangfoldet av ulike måter man ønsker å leve på. Det legges vekt på at recoveryorientert praksis har som mål å finne frem til

løsninger som er tilpasset den enkelte. Sælør et al. (2021, s.44) peker på tildeling av bolig som en kommunal virksomhet og understreker at sosialt arbeids praksis er ment å være recoveryorientert. Videre finner Sælør et al. (2014, s. 50) i sin studie en sammenheng mellom stigmatisering og manglende valgmuligheter for rusavhengige. Artikkelen skildrer manglende samhandling og etterspør en sammenheng mellom helsedirektoratets føringer og historiene intervjupersoner med brukererfaring legger frem. Dette seg også i min forskning.

I NOU «rom for alle» (2011:15, s. 23) pekes det på at kravet for boligpolitikken må være at alle skal ha et sted å bo uavhengig av tilstand eller type hjelpebehov. Funn fra studien problematiserer forholdet mellom personer med et komplekst hjelpebehov med flere timer vedtak og gruppen bostedsløse. Anette pekte på manglende bevissthet og kompetanse i møte med bostedsløse og hevder at rusavhengige som bor i midlertidig bolig ofte mangler tjenester og oppfølging. Funn i studien indikerer at det foreligger en vesentlig mangel på ivaretagelse og planlegging for bostedsløse i kommunen. Med utgangspunkt i informantenes skildringer kan det være nødvendig å reflektere i henhold til hvilke konsekvenser og ringvirkninger slike mangler fører til i en ettervernsprosess. Hos brukerorganisasjonene ble det lagt vekt på utfordringer i henhold til begrenset faglig kompetanseheving og manglende inkludering av erfaringskompetanse og brukerstemmer i boligsosialt arbeid. Flere av informantene trakk frem tverrfaglig kompetanse og stemplet det som en av ettervernets viktigste styrker. For Anette i Nav ble det også fremmet et ønske om en tydeligere brukerstemme inn i det boligsosiale arbeidet Nav utfører, samt et mer utfyllende samarbeid med andre enheter i kommunen.

På bakgrunn av studiets funn fremstår det som at boligsituasjonen for rusavhengige i kommunen er preget av en vond spiral. Tjenestene ser ikke ut til å levere like rettigheter og tjenestetilbud i samsvar med politiske føringer og faglige tilnærminger. Anette trakk frem at det foreligger manglende struktur og forståelse i hvordan arbeide med kompleksiteten av et liv med rusmisbruk. Samtidig løftet Sara fra boligkontoret frem utfordringer knyttet til brukernes behov og vanskelighet med å imøtekomme brukergruppen grunnet mangelen på ulike typer boliger. Når det kommer til ansvaret med å romme rusavhengighetens ambivalens og medfølgende svingninger ser det ut til at den totale samhandlingen i kommunen har kollapset. Sammenhenger mellom recovery, empowerment og brukermedvirkning inn i kommunens boligsosiale arbeid er vanskelig å få grep om, også for flere av informantene.

Sjåfjell og Myhra (2015) fokuserer i sin artikkel på betydningen av å ha et tjenesteapparat som har kunnskap om verktøy som selvhjelp og likemannsarbeid innenfor arbeid med empowerment. Det beskrives i artikkelen hvordan slike verktøy kan være et supplement til tjenestene og at selvhjelp kan bidra med en kunnskap som går utover et faglig utgangspunkt. Videre trekkes det også frem at selvhjelp og likemannsarbeid kan være utslagsgivende for rusavhengiges evne til mestring, også i en ettervernsprosess (Sjåfjell & Myhra, 2015, s. 146). Med utgangspunkt i en tjeneste som ikke svarer til brukernes behov kan det tenkes at slike verktøy ikke er godt nok utviklet i kommunens sosiale arbeid.

Andersen et al. (2000, s. 14-15) beskriver empowerment som en metode i sosialfaglig praksis som er ment å fremme deltakelse, likeverd og samarbeid. Målsetningen for empowerment som faglig tilnærming har vært å styrke samfunnets inkluderingsmuligheter og likeverd. Askheim (2012, s. 21) tar for seg empowerment som etablering av motmakt og viser til hvordan tilnærmingen er ment å betrakte individets posisjon som et resultat av samfunns og menneskeskapte prosesser. I helse- og omsorgstjenesteloven (2011, §1-1, 3-1) står det at kommunens ansvar er å fremme sosial trygghet, bedre levekårene for vanskeligstilte og bidra til likeverd. Kommunen skal legge til rette for at den enkelte har mulighet til å bo selvstendig. Det utgår fra studiets funn at manglende tjenester og oppfølging mens man er under ettervern fører til kø hos boligkontoret hvor den enkelte brukers evne til å bo står i fare for å svekkes ytterligere. Mangelen på boliger og samhandling mellom tjenestene ser ut til å skape en evig runddans hvor bostedsløse blir ofre som svingdørspasienter. Sælør et al. (2021, s. 53) skildrer i sin artikkel hvordan boligposisjon, retningslinjer og praksis ser ut til å knuse håpet om en bedre fremtid til personer med sammensatte utfordringer fremfor å hjelpe dem til et verdig liv. Med henblikk på informantenes skildringer lykkes ikke kommunen med å fremme likeverd og trygge boforhold for bostedsløse.

I intervjuet med Anette fra Nav stilles det spørsmål til hva et tverretatlig samarbeid har å si for et vellykket rehabiliteringsforløp. Et tverretatlige samarbeid blir beskrevet som essensielt for forståelsen av brukernes kompleksitet og hjelpebehov. Hun la vekt på behovet for et mer dynamisk ettervernstilbud i kommunen. Funn fra studien viser til dårlige erfaringer med samarbeid mellom kommunale enheter og spesialisthelsetjenesten. Anette og Sara etterspør i sine tjenester mer informasjon og et tydeligere bilde av pasientene som skrives ut fra behandling. Det problematiseres hvordan mange av brukerne som skrives ut fra behandling

ikke har annet alternativ enn å oppsøke Nav. Slike tilfeller kan tyde på manglende sosialfaglig kompetanse i helsevesenets tjenester. Med utgangspunkt i informantenes fremstilling fremstår det som at spesialisthelsetjenesten glemmer noen av pasientenes primære behov, derav bolig. Flere av brukerorganisasjonenes informanter la vekt på hvorfor tverrfaglig kompetanse er viktig og hvordan kompetansen er med på å styrke en rehabiliteringsprosess. Likevel vises det til mangler av helhetlig kompetanse i tjenester som omfatter rusbehandling og ettervern. Det ser ut til at svakheter knyttet til manglende kompetanse og samhandling på ulike systemnivå setter kjepper i hjulene og svekker et godt ettervern.

I den nasjonale strategien «alle trenger et trygt hjem» hevdes det at et etablert samarbeid på forvaltnings- og sektornivå må videreføres og forsterkes (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 7). I strategien legges det vekt på at bolig må stå klar etter utskrivelse og at det er systemets ansvar å legge til rette for- og tilpasse seg brukernes behov og situasjon. Karlsson og Borg (2022, s. 22) knytter i sin artikkel sammen menneskerettigheter, recovery og åpen dialog til begrepet relasjonell recovery. De hevder at det foreligger et behov for en revolusjonen innen helse- og rusfeltet og uttrykker frustrasjon i henhold til at faktorer som stigmatisering, utenforskap og ulikhet fortsatt preger tjenestene og livet til brukerne. Med henblikk på informantenes fremstilling av rusavhengiges posisjon og muligheter til medvirkning og oppnåelse av livskvalitet ser man koblinger mellom det Karlsson og Borg (2022) skriver og funn fra denne forskningen. Det fremstår åpenbart et behov for en revolusjon som skaper endringsfremmende arbeid i møte med rusavhengige.

Samhandling mellom kommunale enheter er avgjørende for å lykkes med ettervern og samtidighet i tjenestene. Samarbeidet innebærer flere viktige elementer hvor det hos informantene trekkes frem flere faktorer som planlegging, bolig, boligtrening, oppfølging, aktivisering, nettverksbygging og kompetanse. Det er vesentlig å se på samhandling som en avgjørende nødvendighet mellom tjenestene, men også en nødvendighet i møtet mellom sosialarbeider og bruker. For at tjenestene skal lykkes med ettervern og brukerinvolvering i tjenestene er det essensielt å kunne danne et godt grunnlag for brukermedvirkning.

Brukermedvirkningens plass i sosialfaglig praksis skal sikre brukerens lovfestede rettighet til medvirkning og samhandling i møte med hjelpeapparatet. Dahl (2012, s. 348) fremhever brukermedvirkning som en metodisk tilnærming og holdning i sosialfaget. Det har vært

interessant å se på hvilken betydning samhandling har for å oppnå reel brukermedvirkning i tjenestene.

Brukerorganisasjonenes informanter som bestod av flere personer med erfaringskompetanse etterspurte et tydeligere rammeverk som skal sikre rusavhengige retten til å bli sett og hørt i henhold til egne preferanser og behov. Regjeringen legger i sine føringer frem et ønske om en tjeneste som retter seg mot brukernes behov, men det ser dessverre ut til at de ikke lykkes med visjoner og føringer i praksis. Studiets funn indikerer brukermedvirkning som et lite gjennomførbart verktøy og ses i sammenheng med manglende ressurser, samhandling og kompetanse på system og brukernivå. Anette problematiserte brukermedvirkningens posisjon i Navs arbeid med utgangspunkt i lite spillrom og manglende boligtilbud i kommunen. Det viser seg vanskelig å gjennomføre brukermedvirkning når det kommer til tildeling av midlertidig bolig. Det begrunnes med at tilbudet er ment som et midlertidig og kortvarig opphold og at det er vanskelig å få til brukermedvirkning innenfor navs rammer. Det pekes igjen på utfordringer i henhold til ivaretagelse av brukernes sikkerhet og behov. Det er likevel ønskelig fra Anettes side å få til mer brukermedvirkning i tjenesten, men det forutsetter et rammeverk med tydelige retningslinjer og faglig kompetanse. Her har kommunen rom for forbedring.

Askheim (2009, s. 52-53) hevder i sin artikkel «Brukermedvirkning – kun for verdige trengende» at det foreligger rikelig med dokumentasjon på at brukermedvirkning ikke er oppnådd i psykisk helse- og rusfeltet. Askheim karakteriserer brukermedvirkning som et trekkspill og forklarer det med enten for «mye eller lite luft i belgen». Han ser på brukermedvirkning som et kjernesporsmål i møte med profesjonell yrkesutøvelse og problematiserer hjelperelasjonen og rammevilkårene som ses hos sosialarbeidere. Han hevder at oppnåelsen av brukermedvirkning kan knyttes til stigma og samfunnets stereotypifisering av rusavhengige som ikke-verdige samfunnsborgere. Askheims perspektiver kommer til uttrykk i det Anette fortalte om gjentagende stigmatisering og holdninger til rusavhengige som «en type annenrangs borgere» i tjenestene. Innvendingen kan tyde på et behov for en endring av samhandlingskulturen og stigmatiseringen som har vokst frem i helse- og omsorgssektoren.

Strategien «Alle trenger et trygt hjem» skriver at «ingen skal måtte gjøre seg fortjent eller kvalifisert til å få hjelp. Alle må bo, og med riktig hjelp kan alle bo» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 5). Sara fra boligkontoret problematiserte forholdet mellom riktig type bolig etter behov og mangelen på boliger i kommunen. Funnene pekes igjen i retning av manglende brukermedvirkning. Sara mener at rammevilkårene for brukermedvirkning er vanskelig å gjennomføre i henhold til hvorvidt kommunen har råd til at brukere takker nei til et boligtilbud. Sara pekte på brukermedvirkning som et viktig element, men hevdet at det er vanskelig å inkludere brukermedvirkning i tilfeller hvor man står uten alternativ. Videre presiserte hun at der det er mulighet til å lykkes med brukermedvirkning er det ønskelig å få til et samarbeid. Hun trekker frem boligkontorets forbedringspotensial når det kommer til å ansvarliggjøre brukerne til å ta informative og konsekvente valg for seg selv, noe som ses i sammenheng med en recoveryorientert praksis og empowerment.

Funn fra studien tyder på et behov for å utvikle boligsosiale retningslinjer og styrke ansvaret for samhandling på tvers av kommunale enheter. På bakgrunn av datamaterialet fremviser kommunen et tydelig behov for et utvidet boligtilbud, både i form av flere boliger, men også type botilbud. Slik det går frem i funnene står rusavhengige i en posisjon hvor de risikerer å ende opp som gjentakende bostedsløse. Det legges gjennomgående vekt på manglende kompetanse og forståelse for hvilke svingdører som følger en rusavhengigs livsførsel. Hjelpetjenesten som utspiller seg hos brukere med sammensatte problemstillinger kan ikke ses i sammenheng med kommunens ressurser til forsvarlig ivaretagelse og tjenesteutøvelse. Det totale bildet av boligsosiale utfordringer og ettervern som speiles kan ses i sammenheng med det Anette sier: «kommunen klarer ikke å tilby en dynamisk hjelpetjeneste som samsvarer med rusavhengiges behov». I utredningen «rom for alle» (NOU 2011: 15, s. 86) hevdes det at behovet for flere boliger ikke nødvendigvis er det samme i alle kommuner og at der hvor boligbehovet er fremtredende ser man ofte en sammenheng med andre boligsosiale utfordringer.

Det kan tenkes at noe av problemet ligger hos diffuse retningslinjer fra staten hvor kommunene rett og slett ikke klarer å leve opp til et handlingsbærende arbeid. Boligsosialt arbeid som praksisfelt virker ikke å bli utfordret nok til å skape endringsfremmede tiltak for rusavhengig slik det fremgår i denne kommunen. Stigmatisering og manglende samhandling ser ut til å dominere tjenesteapparatene. Nav og boligkontoret fremmer et ønske om å

bekjempe boligsosiale problemstillinger for å aktivisere tjenestene. Organiseringen bærer preg av uklare retningslinjer og tvetydig ansvarsfordeling som fører til vanskeligheter med koordineringen av et helhetlig tjenesteapparat. Det ble også lagt vekt på manglende kunnskap om hverandres tjenester som igjen resulterer i at rusavhengige ofte blir overlatt til seg selv etter endt behandlings- eller fengselsopphold. Anette forsterket i intervjuet at uklarheter i ansvarsområder og retningslinjer for den enkelte enhet slår sprekker i ettervernet og rusavhengiges tilfriskningsprosess. Den vedtaksfestede oppfølgingen fremstår rigid.

Utfordringer tilknyttet det boligsosiale arbeidet bør i mye større grad tillegges perspektiver på utfordringer forankret i strukturell og samfunnsmessig struktur fremfor den enkeltes mulighet til en bedre livskvalitet. Det kan være vesentlig å kaste blikk på de totale ringvirkningene et mangelfullt tjenestetilbud til rusavhengige fører til. Uten en stabil og endringsfremmende tjenesteutøvelse vil ikke hjelpeapparatet samsvare med brukernes behov eller forutsetninger for å klare seg i ettervern. Problemstillingene ser i stor grad ut til å vokse fremfor å løses. Slik situasjonen problematiseres hos informantene kan det se ut til at regjeringens visjoner i norsk boligpolitikk trenger et tydeligere mandat i ansvarsområdet som tillegges den enkelte kommunene. I utredningen «Rom for alle» understrekes det at bolig og boligsosiale utfordringer skaper ulikhet i samfunnet og at koblingen mellom bolig og tjenester skaper problem for sosial boligpolitikk. Utredningen fremlegger et behov for en styrket offentlig innsats (NOU 2011: 15, s. 15).

Karlsson og Borg (2022, s. 33) fokuserer i sin artikkel på behovet for å utvikle relasjonell recovery i psykisk helse- og rustjenestene med et ønske om en omveltende organisering. Det hevdes at en tjeneste med utgangspunkt i relasjonell recovery vil skape en utvidelse av kunnskapsgrunnlaget, personalsammensetninger og brukerroller. Målsetningen er at brukerne av tjenestene skal oppleve endring i maktforhold, innhold og samhandling i tjenestene. Når det kommer til bolig og boligens betydning for tilfriskning hos rusavhengige kan det være vesentlig å se på budskapet som fremmes i artikkelen til Mericle et al. (2023). Artikkelen forsøker å løfte frem behovet for å utvinne en sosial modell for tilfriskningsboliger med utgangspunkt i historie, nåværende status og bevisgrunnlag. Mercile et al. (2023, s. 1-3) diskuterer hvordan tilfriskningsboliger har dokumentert effekt for bedring av livssituasjonen for rusavhengige. De legger vekt på at det ofte fremkommer utfordringer tilknyttet organisering og anskaffelse av slike boliger. Det hevdes i artikkelen at tilfriskningsboliger er

en kritisk ressurs for personer i bedring og at behovet ikke blir anerkjent i stor nok grad grunnet faktorer som stigmatisering. Stigmatisering i tjenestene fremstår som gjennomgående.

I kronikken til MacDonald (2014) «Fragmentert etterverntilbud i kommunene» diskuteres ettervernets praktisering og organisering som utfordrende og forskjellig fra kommune til kommune. Professor Elde Ravndal som intervjues i forbindelse med kronikken peker på utfordringer pasienter står ovenfor i forhold til utskrivelse fra behandling. Hun hevder at pasienter står ovenfor et relasjonsbrudd når de overføres fra behandling til kommune. I kronikken trekkes Tyrili frem som et eksempel på en kunnskapsbasert rusbehandling som lykkes med samhandling mellom behandlingssted, bruker og kommunen, både under og etter endt rusbehandlingen (MacDonald, 2014, s. 19-20). Basert på informantenes kunnskapsgrunnlag og fremstilling av samhandlingskulturen i møte rusavhengige kan det tenkes at arbeidsmodeller som Tyrili arbeider etter har overføringsverdi til flere norske kommuner.

Basert på funn om kommunen som det i denne studien forskes på ser det ikke ut for at kommunen klarer å følge opp boligens betydning for ettervernet eller tilby et tilstrekkelig tjenestetilbud til gruppen bostedsløse. Anette trakk frem flere mangler ved det boligsosiale arbeidet som fører til destabiliserende effekt for brukerne. Det fremgikk blant annet en mangel på bemannede hybelhus for bostedsløse eller krisesenter for voldsutsatte kvinner i aktiv rus. Flere bemannede boliger, flere behandlingposter som fokuserer på bolig, botrening og gjenopprettelse av boforhold fremstår som en nødvendighet. Det er viktig at man ikke glemmer at bostedsløse rusavhengige har de samme behovene som bosatte rusavhengige, uavhengig av om dem har vedtak eller ikke. Kanskje kan boligsosialt arbeid og boligtrening bli lagt større vekt på i tverrfaglig rusbehandling.

Et strengere og tydeligere rammeverk for bostedsløse i en ettervernsprosess vil høyst sannsynlig ha utvinning for en tilfriskningsprosess. Samfunnsbelastningen og stigmatiseringen som rusavhengige tillegges kan reduseres ved hjelp av kunnskapsutvikling i psykisk helse- og rusfeltet. Det føles nevneverdig å presisere at det ikke er den rusavhengiges ansvar å anskaffe seg bolig når den selv ikke er i stand til det. Piat et al. (2017) tar i sin artikkel for seg CHIME-modellen for å forstå recovery. Artikkelen viser til hvordan tilhørighet, håp, identitet, mening og empowerment er viktige faktorer for et godt liv for

personer med sammensatte utfordringer. Resultatene i artikkelen viser at man ved bruk av CHIME-modellen får en bredere innsikt i hva som er betydelige elementer for personer i en bedringsprosess, og hvor god samhandling mellom helsepersonell og brukere er en avgjørende suksessfaktor. Modeller som CHIME burde i større grad benyttes som verktøy i kommunens boligsosiale arbeid, også for å skape en mer recoveryorientert praksis.

8.1 Implikasjoner for praksis

Ettervern og boligsosialt arbeid rommer et mangesidig og komplekst praksisfelt. Med henblikk på tidligere forskning, norsk boligpolitikk og informantenes fremstilling av ettervern og boligsosialt arbeid fremgår det et tydelig behov for endring på rusfeltet. Studien belyser flere viktige og kritiske innvendinger til organisering av- og samhandling mellom tjenestene, både fra kommunalt ansatte, brukerorganisasjoner og tidligere forskning. Selv om studien baserer seg på et mindre utvalg viser flere av hovedfunnene at det fremgår manglende koordinering av tjenester, oppfølging og inkludering av brukermedvirkning, tilstrekkelig kunnskap og en helhetlig og tverrfaglig samhandling mellom tjenester. Det kan tenkes at flere av studiens funn og innvendinger er overføringsverdi til andre fagområder innen sosialt arbeid.

Resultater fra studien kombinert med tidligere forskning viser til en alvorlig mangel på tilpassede boligtilbud for rusavhengige. For å kunne tilby den enkelte bruker en bolig som samsvarer med brukerens behov og ønsker må kommunen legge til rette for en sosialfaglig praksis som svarer til de mangler som fremgår. Mulige implikasjoner for praksis kan være å effektivisere boligsosialt arbeid ved å spre bosetningen og differensiere botilbudene i den grad at man unngår ghettofisering og negative innvirkninger fra nærmiljø. Kommunen burde i mye større grad legge til rette for at personer som ønsker et rusfritt liv ikke står i fare for å bli plassert i et bomiljø som tilfører risiko og belastning for tilfriskning og mestring.

Tydligere regulering og strengere retningslinjer for utøvelse av hjelpeplikt og oppfølging av brukere under ettervern kan tenkes å redusere flere utfordringer på feltet. Kanskje kan det være vesentlig å inkludere arbeidsmodeller for boligsosialt arbeid som viser seg fungerende i andre kommuner eller land, slik som Tyrili eller CHIME-modellen. Interkommunalt samarbeid mellom små kommuner, krav om kompetanseheving og tjenesteutvikling på

behandlernivå og samkoordinering mellom boligkontor, Nav og spesialisthelsetjenesten kan være mulige løft for boligsosial praksis. Økt kommunal satsing på boligsosialt arbeid kan være retningsgivende for en bærekraftig og innovativ praksis som svarer til rusavhengiges behov. Til sist må man utvikle en tjeneste som ivaretar brukernes rett til medvirkning.

9 Avsluttende refleksjoner

Målet for denne studien har vært å se på ettervern og boligsosiale tiltaks betydning for rusavhengige. Med utgangspunkt i en nordnorsk kommune har jeg vært interessert i å studere brukermedvirkning, samhandling og organisering av boligsosiale tjenester for bostedsløse rusavhengige. For å svare til oppgavens problemstilling har jeg benyttet meg av kvalitativ forskningsmetode hvor jeg har gjennomført to semistrukturerende intervjuer, samt deltatt på et fokusgruppeintervju. Resultatene i diskusjonskapittelet er diskutert opp mot tidligere forskning med inkludering av regjeringens føringer for norsk boligpolitikk. Med henblikk på studiets empiriske funn og tematiske analyse vil jeg hevde at oppgaven belyser flere innvendinger som er overførbare til flere norske kommuner eller fagfelt innen sosialt arbeid.

Ved å kaste et blikk på statens fremstilling av norsk boligpolitikk er det nærliggende å anta at norske tjenester leverer kvalitetssikrede tilbud til rusavhengige. Funn fra denne studien i en nordnorsk kommune belyser det motsatte. Mangelfulle avklaringer i henhold til tjenestenes ansvarsområde og samhandling mellom kommunale enheter og spesialisthelsetjenesten gjør det utfordrende å tilby kvalitet i det boligsosiale arbeidet. Rusavhengige blir som resultat av dette svingdørspasienter som risikerer å ende opp som bostedsløse etter et endt behandlingsopphold. Det fremgår av studien et stort forbedringspotensial i kommunens arbeid med tilrettelegging, oppfølging og brukerinvolvering i arbeid med rusavhengige.

For å svare til oppgavens problemstilling er det vesentlig å trekke frem bolig som det aller viktigste for rusavhengige. Gode boligsosiale tiltak inkluderer tjenester som samarbeider, kartlegger og tilrettelegger brukernes behov og evne til å meste hverdagslivet. Der hvor kompleksiteten viser seg størst er det viktig å utvikle en tjeneste som tåler å møte de utfordringene som følger rusavhengiges livsførsel. Regjeringens satsing på bostedsløse indikerer at en slik tjenesten allerede eksisterer, slik fremgår det ikke i henhold til mine funn.

For videre forskning ville det vært interessant å inkludere flere nordnorske kommuner som baserer seg på et større geografisk utvalg og mangfold av informanter. Det ville også vært spennende å inkludere perspektiver på brukerstyrte boligtilbud, maktutøvelse, sosial eksklusjon og resiliens. I en større og mer omfattende studie kunne det vært interessant å kombinere observasjonsstudier og intervju. Min masteroppgaven kan tenkes å være en inngangsport til flere spennende forskningsområder på rusfeltet. Det er likevel viktig å understreke at denne oppgaven er basert på et begrenset utvalg som blant annet mangler en brukerstemme fra personer i aktiv rus eller som er direkte bostedsløs. Studiets begrensninger gjør det bare mulig å hevde at det er et behov for endring av boligsosial praksis og kompetanseheving hos tjenestene. Studien viser til mulige implikasjoner for praksis og er ikke alene et bevisgrunnlag.

10 Referanseliste

Andersen, M. L., Bork, P. N. & Mathiasen, H. (2000). *Empowerment på dansk*. Dafolo forlag.

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216-224.

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01944366908977225?needAccess=true&role=button>

Askheim, O. P. (2009). Brukermedvirkning – kun for verdige trengende? Om brukermedvirkning på rusfeltet. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 6(1), 52-59.

Askheim, O.P. (2012) *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid – floskel, styringsverktøy eller frigjøringsstrategi?* Gyldendal akademisk.

Berg, B., Ellingsen, I.T., Levin, I. & Kleppe L.C (2015). Hva er sosialt arbeid? I Ellingsen, I.T, Levin, I., Berg, B. & Kleppe L.C (Red.) *Sosial arbeid : en grunnbok*. (s. 33-34). Universitetsforlaget.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.

Brodtkorb, E., & Rugkåsa, M. (2015). Utfordringer for sosialt arbeid i dag. I Ellingsen, I.T, Levin, I., Berg, B. & Kleppe L.C (Red.) *Sosialt arbeid : en grunnbok*. (s. 299-308). Universitetsforlaget.

Burr, V. (2003) *Social constructionism*. (2. Utg) Routledge.

Dahl, T. (2012). Ambulant Brukerstyrt Samarbeid. I Lossius, K. (Red.), *Håndbok i rusbehandling: Til pasienter med moderat til alvorlig rusmiddelavhengighet* (s. 347-348). Oslo: Gyldendal Akademisk.

Departementene (2014) *Bolig for velferd - Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020)* Regjeringen.

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/boby/nasjonal_strategi_boligsosialt_arbeid.pdf

Durbin, A., Nisenbaum, R., Kopp, B., O'Campo, P., Hwang, S. W., & Stergiopoulos, V. (2019). Are resilience and perceived stress related to social support and housing stability among homeless adults with mental illness?. *Health & social care in the community*, 27(4), 1053-1062.

Dyb, E., & Zeiner, H. (2021). Bostedsløse i Norge 2020-en kartlegging. <https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Bostedslose%20i%20norge%202020.pdf>

Ellingsen, T. I., & Skjefstad, N. S. (2015) Annerkjennelse, myndiggjøring og brukermedvirkning. I Ellingsen, T. I., Levin, I. Borg, B. & Kleppe C. L. (Red.), *Sosialt arbeid – en grunnbok* (s. 107-108). Universitetsforlaget.

FN-sambandet (2022, 08. Desember) *FNs verdenserklæring om menneskerettigheter*. FN-sambandet – United nations association of Norway. <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/menneskerettigheter/fns-verdenserklaering-om-menneskerettigheter>

Hansen, I. L. S. (2021) Bolig som grunnleggende levekårsfaktor. I Solstad, A., Astrup, K., Bliksvær, T., Hansen, I. L. S., Iversen, M., Kjellevoid, A., Nordvik, V. & Sørvoll, J. (Red.), *Boligsosialt arbeid* (s. 47-67). Universitetsforlaget.

Hansen, R. (2017) Empowerment som myndiggjøring og frigjørende praksis. I Hansen, R., & Solem, M-B (Red.), *Sosialt arbeid: En situert praksis* (s. 74-93). Gyldendal akademisk.

Halvorsen, K., Stjernø, S., & Øverbye, E. (2013). *Innføring i helse- og sosialpolitikk* (5. utg.) Universitetsforlaget.

Hareland, T., Malmo, V.K. & Andersen, M. (2020, 15. Oktober) Slår alarm om mangel på bolig: - Vi frykter at folk skal fryse i hjel. *NRK Troms og Finnmark*. <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/slar-alarm-om-mangel-pa-boliger-i-tromso--vi-frykter-at-folk-skal-fryse-i-hjel-1.15201776>

Helsedirektoratet (2022, 15. Desember) *Brukermedvirkning*. <https://www.helsedirektoratet.no/tema/brukermedvirkning>

Helse- og omsorgstjenesteloven (2011) Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m (LOV-2011-06-24-30). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-30>

Helse- og omsorgsdepartementet (2011) *Samhandlingsreformen – Lovpålagte samarbeidsavtaler mellom kommuner og regionale helseforetak/helseforetak*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/hod/dokumenter-sam/nasjonal-veileder-samarbeidsavtaler-mellom-kommuner.pdf>

Jacobsen, D. I. (2022). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (4. utgave.). Cappelen Damm akademisk.

Johannessen, E. F. L., Rafoss W. T. & Rasmussen (2018) *Hvordan bruke teori? Nytte verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.

Justis- og politidepartementet, kommunal- og regionaldepartementet & sosialdepartementet. (2002). Boligsosialt arbeid – bistand til å mestre et boforhold (Nr. U-10/2002). [Rundskriv] <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/sos/rus/2002/0005/ddd/pdfv/166273-u-10-2002-boligsosialt-arbeid-asl.pdf>

Karlsson, B., & Borg, M. (2022). Menneskerettigheter, Recovery og Åpen Dialog–kan Relasjonell Recovery være en revolusjonær tilnærming i psykisk helse-og rusfeltet?. *Nordic Journal of Wellbeing and Sustainable Welfare Development*, 1(1), 21-34.

Karlsson, B., & Borg, M. (2017). *Recovery : tradisjoner, fornyelser og praksiser*. Gyldendal akademisk.

Kjellehold, A. (2011). Retten til bolig og oppfølgingstjenester. En utredning for Kommunal- og regionaldepartementet/Boligutvalget. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/krd/vedlegg/boby/rapporter/retten_til_bolig_og_oppfolgningstjenester.pdf

Kommunal- og distriksdepartementet. (2022, 01 januar). *Ansvar og oppgaver i det boligsosiale arbeidet*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/boligmarkedet/ansvar-og-oppgaver-i-det-boligsosiale-ar/id749704/>

Kommunal- og distriksdepartementet (2020, 02 desember). Høring – ny boligsosial lov. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-ny-boligsosial-lov/id2786962/>

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2020). *Alle trenger et trygt hjem: Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024)*.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/c2d6de6c12d5484495d4ddeb7d103ad5/oppdatert-versjon-alle-trenger-en-nytt-hjem.pdf>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015) *Det kvalitative forskningsintervjuet*. (3.Utg) Gyldendal akademisk.

Lie, T. W. (2022) Bolig og bo-oppfølging. I Lien, L., & Lie, T.W. (Red.). *Sammensatte problemer, sammenvevde tiltak – integrert behandling av rus og psykiske lidelser*.

Fagbokforlaget.

Lov om kommunens ansvar på det boligsosiale feltet (2022) *Lov om kommunens ansvar på det boligsosiale feltet* (LOV-2022-12-20-121). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2022-12-20-121>

MacDonald, L.S. (2014). Fragmentert etterverntilbud i kommunene. *Rus og samfunn* 8(6), 18-20. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1501-5580-2014-06-08>

Malterud K. (2017) *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. (4.Utg.)

Universitetsforlaget.

Mericle, A. A., Howell, J., Borkman, T., Subbaraman, M. S., Sanders, B. F., & Polcin, D. L. (2023). Social model recovery and recovery housing. *Addiction Research & Theory*, 1-8.

Myhra, A-B., (2012) *Fra bruker til samarbeidspartner: realisering av brukermedvirkning*.

Fagbokforlaget.

Nav (2023, 30. Januar) *Midlertidig botilbud (nødssituasjon)*.

<https://www.nav.no/midlertidig-botilbud>

NOU 2011:15. (2011). *Rom for alle – En sosial boligpolitikk for framtiden*. Kommunal- og regionaldepartementet.

Pasient- og brukerrettighetsloven (2001) *Lov om pasient- og brukerrettigheter* (LOV-1999-07-02-63). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-63>

Piat, M., Seida, K., & Sabetti, J. (2017). Understanding everyday life and mental health recovery through CHIME. *Mental Health and Social Inclusion*, 21(5), 271-279.

Prop. 15 S (2015-2016) *Opptrappingsplan for rusfeltet (2016-2020)*. Helse- og omsorgsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/1ab211f350b34eac926861b68b6498a1/no/pdfs/prp201520160015000dddpdfs.pdf>

Sikt (u.å.) *Personverntjenester for forskning*. Sikt.

<https://sikt.no/tjenester/personverntjenester-forskning>

Solstad, A., Astrup, K., Bliksvær, T., Hansen, I. L. S., Iversen, M., Kjellevold, A., Nordvik, V. & Sørvoll, J. (2021). *Boligsosialt arbeid*. Universitetsforlaget.

Sosialtjenesteloven. (1991) *Lov om sosiale tjenester* (LOV-1991-12-13-81) Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1991-12-13-81>

Sjåfjell, T. L. & Myhra, A-B. (2015) Selvhjelp og likemannsarbeid – mulige verktøy for å oppnå mestring og empowerment? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 12(2), sidespenn 139-148

<https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/ISSN1504-3010-2015-02-05>

Stokken, R., Andenes, E., Båtevik, F. O., & Folkestad, B. (2022). *Handbok for førstegongsforskaren : den gode empiriske oppgåva i sosialt arbeid*. Fagbokforlaget.

Sælør, K. T., Kippenes, M., Klevan, T., & Andvig, E. (2021). A tale from the Glass Dome: A narrative analysis of social housing, living conditions and recovery. *Nordisk välfärdsforskning/ Nordic Welfare Research*, 6(1), 44-55.

Zahl, M-A. (2003) *Sosialt arbeid – refleksjon og handling*. Fagbokforlaget.

11 Vedlegg 1: Informert samtykke

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Brukerstyrt ettervern»?

Dette er et spørsmål til deg, som politiker eller ansatt i Tromsø kommune, om å delta i forskningsprosjektet «*Brukerstyrt ettervern*». I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg

Formål

Målet med prosjektet er å få kunnskap om hva som fremmer og hemmer god samfunnsintegrering og medvirkning i et brukerstyrt ettervernstilbud for mennesker med tidligere rusutfordringer. Prosjektet handler om å kartlegge praksis på brukerstyrt ettervern, samt se på boligsosialt arbeid for målgruppen, og hvordan brukerstyrt ettervern forstås og prioriteres av brukerorganisasjonene i fagfeltet. En viktig oppgave vil være å kartlegge i hvilken grad den brukerstyrte organiseringen har betydning for utfallet av ettervern for målgruppen, hvordan det boligsosiale arbeidet vektlegges og utføres i samarbeid med kommuner, og om brukerorganisasjoner har en reell påvirkning i form av hvordan tilbudet prioriteres, organiseres og forstås i samarbeid med kommuner.

Prosjektet vil pågå i perioden 1.august 2022 til 1.august 2024. Informasjonen vi samler inn vil bidra til forskningsbasert kunnskap gjennom 4 mastergradsoppgaver, vitenskapelige publiseringer og formidling av resultater.

Prosjektet er delt inn i flere deler, der bakgrunnen for denne forespørselen er delstudien som omhandler Ettervern med boligsosialt perspektiv.

Opplysningene vi samler inn gjennom intervjuer vil anonymiseres ved prosjektslutt og brukes for å skrive masteroppgaver, vitenskapelige publiseringer og formidle resultater. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Opplysningene som

framkommer i publiseringer, skal ikke kunne tilbakeføres til enkeltpersoner. Det vil ikke være mulig å identifisere deg i den endelige rapporten og presentasjoner knyttet til det ferdige prosjektet, og vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiT Norges Arktiske Universitet, Institutt for barnevern og sosialt arbeid (IBS) har ansvar for prosjektet. I styringsgruppa for prosjektet sitter prosjektleder Rita Sørly, UiT IBS, Trude Karlsen, UiT IBS, Vår Mathisen, UiT IHO og Wibecke Årst, brukerorganisasjonen Marborg. Fire masterstudenter ved sosialt arbeid på UiT IBS deltar i prosjektet. I tillegg består prosjektet en referansegruppe av representanter fra en representant fra en pårørendeorganisasjon, en som arbeider med tematikken i en nordnorsk kommune, og en representant fra en brukerorganisasjon på feltet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du mottar denne forespørselen fordi vi mener du besitter relevant kunnskap og erfaringer som vi ønsker å få dokumentert og som vi mener er viktige for å videreutvikle brukerstyrt ettervern for personer med rusproblemer og psykiske lidelser.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du samtykker til å delta i studien innebærer dette at vi gjennomfører et intervju med deg, hvor vi spør deg om din kunnskap og erfaringer knyttet til tematikken. Intervjuet vil gjennomføres av 1-2 forskere fra UiT IBS/ IHO, og dere vil sammen bli enige om hvor og når intervjuet skal gjennomføres. Intervjuet planlegges å ha en varighet på inntil 1 time, og krever ingen forberedelse fra din side. Dersom du samtykker til det bli tatt lydopptak av intervjuet. Vi vil be deg i forkant av intervjuet om å generalisere og anonymisere når du prater om andre mennesker (tredjeperson).

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Forskerne ved UiT Norges Arktiske Universitet vil samle inn, bearbeide og lagre informasjon som gis i forbindelse med intervjuet.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil vi erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Datamaterialet vil lagres på UiT Norges Arktiske Universitet sine passordbeskyttede servere.
- Vi har taushetsplikt og all informasjon som deles i intervjuet er taushetsbelagt, og formidlingen av data vil anonymiseres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2023 og alt datamateriale anonymiseres ved prosjektslutt. Intervjuene vil transkribes slik at personopplysninger og lydopptak slettes ved prosjektslutt. Etter prosjektslutt vil vi benytte de anonymiserte dataene i fremtidige vitenskapelige publikasjoner og eventuelle fremtidige forskningsprosjekter.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra UiT Norges Arktiske Universitet, Institutt for barnevern og sosialt arbeid har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Universitetslektor Trude H.P. Karlsen (trude.karlsen@uit.no) eller prosjektleder Rita Sørly (rita.sorly@uit.no).

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Trude H.P. Karlsen og Victoria Winther, universitetslektor og masterstudent ved Institutt for barnevern og sosialt arbeid ved UiT Norges arktiske universitet.

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Brukerstyrt ettervern», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

-----

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

12 Vedlegg 2: Intervjuguide

1. Ettervern

- * Hvordan vil du beskrive et vellykket rehabiliteringsløp etter behandling for rusmisbruk eller fengselsopphold?
- * Hva tenker du er viktige styrker i ettervernstilbudet i **** kommune, da med henblikk på bolig?
- * Er det noen områder ved ettervernstilbudet du tenker burde være utviklet/forbedret?
- * Hvilke andre områder innenfor dette feltet kunne det vært aktuelt å arbeide med?

2. Boligens betydning

- * Hvilken betydning tenker du at bolig har for tilfriskning/ettervern av rusavhengige?
- * Hvordan er boligmarkedet i **** kommune?
- * Hvordan påvirker situasjonen på boligmarkedet muligheten for vanskeligstilte (uten bolig, fare for å miste boligen, bor i uegnet bolig) til å skaffe seg varig bolig?
- * Hva gjør prosessen fra midlertidig bolig til kommunal bolig så tidsmessig krevende?
- * Har dere oppfølging av brukere som står uten varig bolig?
- * Hvordan påvirker dette ettervernsarbeidet?

3. Midlertidig bolig og brukermedvirkning

- * Hvordan vil du beskrive kvaliteten/standarden på midlertidige boliger i ***** kommune?
- * Tenker du at plassering på bolig har betydning for vellykket ettervern?
- * Er det fare for at pasienter/brukere står uten et botilbud etter endt behandling/fengselsopphold?
- * Hvilken betydning tenker du at dette utgjør for den enkelte?
- * I hvor stor grad tenker du at det er brukermedvirkning i dette arbeidet?
- * Vil det være ønskelig med økt brukermedvirkning i dette arbeidet?
- * Hvordan kan man styrke/legge til rette for brukermedvirkning inn i boligsosialt arbeid?

4. Tverretatlig samarbeid

- * Hvilke etater er viktig i dette samarbeidet?
- * Hvordan er det tverretatlige samarbeidet i kommunen på dette området?
- * Hvilken betydning har det tverretatlige samarbeidet for et vellykket rehabiliteringsforløp

5. Samarbeid med brukerorganisasjoner.

* I strategien «alle trenger et trygt hjem» for 2021 er det understreket at regjeringen vil legge til rette for økt samarbeid med brukerorganisasjonene på det boligsosiale feltet. Hvordan legges dette til rette for i ***** kommune?

- * Hvordan tenker du at brukerorganisasjonene kan bidra inn i arbeidet dere utfører?

